

Försvarshögskolan

Sverige och Norge som regionalt säkerhetskomplex

En kvalitativ textanalys om svenska säkerhetsintressen i Norge 1962–1964

Konrad Lindqvist

C-uppsats Militärhistoria HT 2024

Handledare: Pia Molander

Antal ord: 12 388

Abstract

Swedish security policies and security interests during the Cold War have been a multifaceted topic within military history and security studies. Previous research has been focused on the Swedish public policy of neutrality, it has also highlighted Sweden's simultaneous secret defense partnerships with the adjacent Nordic states and the United States. Additionally, previous research has shown the importance of defense attaches as an intelligence actor and diplomatic representative of a state's foreign security interests and the foundation for political and military decision-making. This has highlighted a research gap which this study aims to fill by analyzing Swedish defense attaches' intelligence reports from Oslo from 1962 to 1964 to highlight perspectives on Swedish security interests during the Cold War. This is executed through a qualitative text analysis of Swedish defense attaches intelligence reports which are thematically categorized through four themes of security dimensions, following Berry Buzan's theory of regional security complexes. This study illustrates that Swedish security interests consisted of extensive and in-depth intelligence regarding NATO, the Norwegian state, Norway's defense capabilities and, political opinions across civil, political and, military levels. Furthermore, the result of the study also emphasizes the inherent challenges within the field of intelligence studies when interpreting a state's intelligence reports.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund och problemformulering	5
1.2 Tidigare forskning	7
1.2.1 Sverige och Norge under kalla kriget	7
1.2.2 Säkerhets- och underrättelsestudier	13
1.3 Syfte & frågeställning	16
2. Teoretisk ansats	16
3. Metod	19
3.1 Kvalitativ textanalys	19
3.2 Material och källvärdering	22
4. Empirisk undersökning	23
4.1 Norsk inrikespolitik	24
4.1.1 Attachérapporter från 1962	24
4.1.2 Attachérapporter från 1963	24
4.1.3 Attachérapporter från 1964	25
4.1.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter	26
4.2 Norska militära och säkerhetspolitiska samarbeten	27
4.2.1 Attachérapporteringen 1962	27
4.2.2 Attachérapporteringen 1963	29
4.2.3 Attachérapporteringen 1964	30
4.2.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter	32
4.3 Norsk Försvarspolitik	32
4.3.1 Attachérapporteringen 1962	32
4.3.2 Attachérapporteringen 1963	34
4.3.3 Attachérapporteringen 1964	36
4.3.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter	38
4.4 Den norska militärorganisationen och kapacitet	39
4.4.1 Attachérapporteringen 1962	39
4.4.2 Attachérapporteringen 1963	41
4.4.3 Attachérapporteringen 1964	43
4.4.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter	45
5. Resultatdiskussion	46
6. Avslutning	49
6.1 Slutanalys	49
6.2 Förslag till framtida forskning	50
7. Käll- och litteraturförteckning	52

1. Inledning

1.1 Bakgrund och problemformulering

Sverige var den enda staten i Norden som, i offentlig mening, inte hade djupgående relationer med någon av supermakterna i det bipolära internationella systemet under Kalla kriget. Den tidigare forskningen har konstaterat att Sverige och Norge utgjorde ett strategiskt prioriterat område för både NATO och Sovjetunionen med dess tillgång till Nordatlanten, respektive Östersjön, där Sverige uppfattades som en alliansfri buffertzona mellan öst och väst.¹ Sveriges internationella status blev således föremål för hård granskning i syfte att säkerställa att Sverige inte skulle göra några säkerhetspolitiska övertramp som skulle kunna förarga Sovjetunionen och NATO. Detta var en bidragande faktor till vidhållandet av alliansfrihetens säkerhetspolitiska passivitet som självutnämnd stabilisator i det känsliga säkerhetspolitiska klimatet. Detta unika säkerhetspolitiska klimat kan betraktas som en direkt följd av den interna och externa synen på Sverige som fortsatt alliansfritt, men som återigen var försatt i trångmål.

Under det Kalla kriget präglades den svenska säkerhetspolitiken onekligen av en säkerhetspolitisk och militärstrategisk balansgång mellan supermakterna. Denna balansgång verkade för att upprätthålla svensk säkerhet genom att vidmakthålla en offentlig trovärdighet för svensk alliansfrihet samtidigt som de militärstrategiska behoven för extensiv underrättelseverksamhet och hemliga försvarssamarbeten med medlemsstater inom NATO kvarstod. Den svenska säkerhetspolitiken var således avhängig de bilaterala långvariga samarbetsrelationerna med Norge och Danmark som båda ingick i NATO. De nordiska staternas medlemskap var dock en känslig punkt för Sovjetunionen och blev en riskfaktor för Sverige att förknippas med alltför offentligt. Sovjetunionen upplevdes som det största hotet mot svensk och regional säkerhet, samtidigt som Sovjetunionen var lätt att förarga. Samtidigt som man från svensk sida försökte undvika sovjetiska säkerhetshotande reaktioner, låg ambitionen hos den svenska regeringen att även begränsa beroendeställningen till västblocket och i synnerhet USA. Denna säkerhetspolitiska ambivalens om förtroendeskapande och

---

¹ Petersson, Magnus. "Brödrafolkens väl": svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949–1969, (Santéus, Stockholm, 2003). 9–16, 120, 156–157; Agrell, Wilhelm. *Den stora lögnen: ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i alltför många akter*, (Ordfronts förlag, Stockholm, 1991), s. 80–88.

avskärmning var de huvudsakliga vågskålarna som kom att genomsyra säkerhetsvidkommanden under 1960-talet.²

Samtidigt som detta pågick kvarstod svenska säkerhetsintresset att stärka den nationella säkerheten. Bedrivandet av dold underrättelseinhämtning utomlands kan därför skapa goda förutsättningar att förstå andra staters beslutsfattande och möjliggör för gynnsamma säkerhetspolitiska och militära beslut för den egna staten. Detta sker av naturliga skäl utan allmän insyn och har en nyckelfunktion för en stats säkerhetspolitiska, strategiska och operativa ställningstaganden.³ Mot denna bakgrund är det väsentligt att fokusera på försvarsattachéers roll som diplomatisk närvaro och underrättelseindrivare. Försvarsattachéer och diplomater har historiskt kontinuerligt bedrivit underrättelseverksamhet med den tillskrivna uppgiften att värna om statens intressen och samtidigt verka för gynnsamma relationella förbindelser internationellt. Detta är något som bejakats historiskt och i Wienkonventionen 1961 stipulerade att diplomatisk personal har rätt att tillgodose den egna staten information med förutsättningen att det sker inom ramen för värdlandets lagar.⁴

Mot denna bakgrund har svenska försvarsattachéer historiskt nyttjats av Försvarsstaben i underrättelsesyften och haft en betydelsefull roll i den kontexten. Trots detta och de påfrestande säkerhetspolitiska och militära förhållandena under Kalla kriget har den tidigare forskningen inte analyserat eller undersökt hur svenska säkerhetsintressen i Norge återspeglades i försvarsattachéernas underrättelserapporter. Förklaringen att uppgifterna varit undagömda från offentlig insyn är givetvis logisk men fyller icke desto mindre forskningsluckan. Denna uppsats har som syfte att undersöka hur svenska säkerhetsintressen i Norge återspeglades i försvarsattachérapporter från 1962 till 1964 och hur det kan bidra till en ökad förståelse för svenska säkerhetsintressen under tidsperioden. Det tidsmässiga nedslaget görs med beaktning till Kubakrisen 1962 som tidsmässigt exempel på det ytterst känsliga säkerhetspolitiska landskapet under Kalla

---

² Kronvall, Olof & Petersson, Magnus. *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945–1991*, (Santéus, Stockholm, 2024), s. 67–72.

³ Agrell, Wilhelm. *Underrättelseanalysens metoder och problem: medan klockan tickar*, (Gleerup, Malmö, 2019), s. 127, 136.

⁴ Jönsson, Christer, "Diplomati och underrättelsetjänst" i *Statsvetenskaplig tidskrift* (Fahlbeckska stiftelsen, 2020, vol. 122, nr:3), s. 360, 361, 364.

kriget och i synnerhet Wienkonventionen från 1961 som uttryckligen folkrättsligt förbjöd diplomater att bedriva underrättelseinhämtning med olagliga metoder.⁵

1.2 Tidigare forskning

Den unika positionen som Sverige ställdes inför har föranlett bred forskning från många discipliner, inte minst militärhistoria och statsvetenskap, inom svensk säkerhetspolitik och militära säkerhetsvidkommanden under det Kalla kriget. Perspektiven har främst varit inriktade på den svenska säkerhetsstrategin med den offentliga identiteten som alliansfri men samtidigt djupt involverad inom internationella försvarssamarbeten i väst. Underrättelsestudier med inriktning på Sverige under Kalla kriget har varit en relativt begränsad offentlig disciplin vilket kan förklaras mot hemlighetsmakeriet den är inriktad på, men forskningsfältet i generell bemärkelse har däremot ökat i bredd och spännvidd under årens gång. Därför syftar denna studie att tillföra ytterligare nyans inom svenska underrättelsestudier genom att analysera svenska underrättelserapporter med en ytterligare ambition att vidga perspektiv på svenska säkerhetsintressen och svensk-norska relationer under Kalla kriget.

Med tidigare forskning, det empiriska materialet och den historiska kontexten består redogörelsen av den tidigare forskningen av två delar. Första delen involverar främst svensk men också norsk säkerhetspolitisk historia vilket tillför insikter om säkerhetsdilemman, begränsningar och möjligheter i Sverige och Norge under Kalla kriget. Andra delen består av underrättelsestudier i olika omfång som belyser vikten för en stat att besitta underrättelsekapaciteter för säkerhetspolitiskt och militärstrategiskt beslutsfattande och dess inneboende diplomatiska möjligheter.

1.2.1 Sverige och Norge under kalla kriget

I boken *”Brödrafolkens väl”*: svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949 – 1969 undersöker Magnus Petersson den historiska utvecklingen av svensk-norska säkerhetspolitiska relationer under Kalla kriget. I detta verk analyseras relationen från säkerhetspolitiska, strategiska och operativa perspektiv relationer som staterna hade sinsemellan och till omvärlden. I detta verk belyser Petersson likheter och skillnader

---

⁵ Jönsson 2020, s. 360; Agrell, Wilhelm. *Fred och frukan: Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918–2000*, (Historisk Media, Lund, 2000), s. 164–166, 195.

mellan svenska och norska perspektiv med fokus på nationella säkerhetssträvanden. I sin motivering lyfter Petersson Skandinavien som en strategisk intressepunkt inom det internationella systemet och de två staterna, då varav endast Norge tillhörde försvarsorganisationen NATO.⁶ Petersson konstaterar alltså att de omkringliggande omständigheterna som skiljer Sverige från Norge var det som gjorde ämnet intressant ur ett säkerhetsperspektiv då länderna i stort efterliknar varandra på många plan. Petersson använder sig av ett brett källmaterial bestående av tidigare forskning, offentliga utredningar, dagböcker och officiella myndighetshandlingar vilket tillfört breda och nyanserade perspektiv på den bilaterala relationen mellan Sverige och Norge samt forskningsområdet.

Utifrån de definitioner om de olika nivåerna som Petersson analyserar blev resultatet att de svensk-norska säkerhetsförhållanden inte riktigt var konsekventa genom de undersökta nivåerna. På den säkerhetspolitiska nivån delade Sverige och Norge uppfattning om att hotbilden kom från Sovjetunionen. Här underlättade Natomedlemskapet det norska handlingsutrymmet då man hade en högre tillit för militärt stöd vid händelse av konflikt vilket gjorde att man inte behövde oroa sig i samma utsträckning vid händelse av invasion eller konflikt. För svensk del blev det mer problematiskt då den svenska alliansfriheten krävde att Sverige behövde bygga upp en trovärdighet gentemot östblocket likväl som västblocket utan att förorsaka större utrikespolitiska provokationer. Trots detta bedrev Sverige dolda försvarsorienterade samarbeten med västmakterna och de nordiska staterna i hemlighet. Avskärmning och förtroendeskapande var alltså de två vågskålar som den svenska säkerhetspolitiken balanserade under 1950- och 1960-talet.⁷

På den militärstrategiska nivån var prioriteringarna något mer hållfasta och Petersson argumenterar för en relativt hög grad av gemensamt tänkande mellan Sverige och Norge. Både de svenska och norska perspektiven grundade sig i idén att vara motståndskraftig vid händelse av angrepp tills det att respektive land kunde få hjälp rent militärt. Det strategiska tänkandet utgick i mångt och mycket på idén om Norden som geostrategiskt viktig för att hejda sovjetisk direkttillgång till Atlanten och

---

⁶ Petersson, 2003, s. 9–16.

⁷ Petersson 2003, s. 120, 133, 150–152, 291.

minimera spridning av den eventuella konflikten. Således fanns god nivå av samförstånd mellan Sverige och Norge sett till militärstrategiska prioriteringar vilket Petersson beskriver som en ”strategisk sammanflätning” av staternas försvars- och säkerhetsintressen.⁸

Den operativa nivån präglades av hemliga samarbeten och det nordiska flygsamarbetsavtalet mellan Sverige, Norge och Danmark (SVENORDA), vilket var en nyckelfaktor för integrering av telekommunikation mellan de allierade staterna Norge och Danmark liksom för Sverige. För de mer direkta svensk-norska operativa samarbetet var mycket dikterat av den säkerhetspolitiska nivån. Den svenska regeringen försökte undvika direkta samarbeten med NATO genom bilaterala försvarsorienterade samarbeten med de nordiska staterna. Här lyfter och uttrycker Petersson dessutom en möjlig chans för vidare forskning med stor potential att undersöka det praktiska operativa samarbetet Sverige hade under Kalla kriget. Detta kan förstås utifrån det tidigare hemligstämplade materialet men också en akademisk bedömning att ämnet är en fruktbar grund för att vidga förståelsen av insikter om svenska säkerhetssamarbeten under Kalla kriget.⁹

Vidare går det att konstatera att Peterssons avhandling är gedigen och har bidragit till en ökad nyans till svenska som norska säkerhetsperspektiv under Kalla kriget på flera ledningsnivåer. Det är mot detta verk som uppsatsen kommer utforska vidare om svenska försvarsattachés underrättelsefunktion i Norge.

Sveriges ställningstagande till supermakterna under det Kalla kriget var relativt unikt i jämförelse med andra nordiska stater. Detta är något som undersöks i Olof Kronvalls och Magnus Peterssons bok *Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945–1991*. Författarna hävdar att den svenska säkerhetspolitiken präglades av integration, avskärmning och förtroendeskapande i relation till supermakterna USA och Sovjetunionen.¹⁰ I denna bok koncentreras forskningen på inhemska politiska processer och i synnerhet relationerna till väst- respektive östblocket. Under 1950-talet

---

⁸ Petersson 2003, s. 220–222.

⁹ Petersson 2003, s. 276, 289–290.

¹⁰ Kronvall & Petersson, s. 87.

konstaterar författarna att de svenska relationerna blev skarpare efter avslöjanden av både svenska och sovjetiska spioner i Europa. Samtidigt som det säkerhetspolitiska tonläget eskalerade mellan Sverige och Sovjetunionen under 1950-talet och inledningen av 1960-talet, beskrivs den sovjetiska utrikespolitiken som relativt bipolär och tvåsidig. Ena sidan handlade om att avskräcka Sverige genom hotfulla militära repressalier vilka motiverades med påståenden att Sverige hotade den sovjetiska suveräniteten genom spionage eller alltför vänlig inställning till västblocket. Andra sidan kan beskrivas som en något mer inställning till Sverige och Skandinavien till följd av svensk förtroendeskapande utrikespolitik. Vidare konstaterar författarna att Sverige ändå integrerade militärtekniska system som var kompatibla med västsidas militära system. Detta ägde rum i största hemligheten eftersom ett sovjetiskt avslöjande riskerade att få allvarliga konsekvenser för de svensk-sovjetiska relationerna.¹¹

Däremot framgår det från Kronvall och Petersson att den svenska säkerhetspolitiken inte enbart ska tolkas ensidigt positiv till väst och NATO. Den avskärmande säkerhetspolitiken avsåg både väst- och östblocket då den svenska politiska ledningen strävade efter en, åtminstone offentlig, trovärdig alliansfrihet. Trovärdigheten var avhängig mer begränsade politiska samarbeten med NATO och väst eftersom den politiska ledningen i Sverige behövde svängutrymme utifall om Sveriges alliansfria säkerhetspolitik skulle ifrågasättas. Trots detta pågick djupgående militära samarbeten med USA vilket väl illustrerar det unika säkerhetspolitiska vågspelet som Sverige balanserade under 1950- och 1960-talet.¹² Sammanfattningsvis är boken inriktad på den svenska politiska och militära ledningens strävanden i att upprätthålla trovärdighet gentemot Sovjetunionen, militär motståndskapacitet i händelse av angrepp och en offentlig avskärning mot västmakterna. Den rör vid men utforskar inte särskilt utförligt den roll underrättelseverksamhet hade i sammanhanget mer än informationsutbyten mellan Sverige och andra stater. Som bokens titel antyder är den främst fokuserad på vågspelet mellan supermakterna och inte gemensamma säkerhetsintressen med andra nordiska stater.

---

¹¹ Kronvall & Petersson 2012, s. 60–61, 67–72, 87.

¹² Kronvall & Petersson 2012, s. 69, 81–84.

I samlingsverket *Mellan byråkrati och krigskonst* lyfter Kent Zetterberg svenska säkerhetspolitiska strategier under 1900-talet och problematiserar den tidigare svenska alliansfriheten. Zetterberg väljer att definiera den svenska säkerhetsstrategin som ”balansstrategi anpassad mot stormakterna och stormaktsblocket”¹³. Denna definition stämmer överens med övrig forskning om vad som karaktäriserade den svenska alliansfriheten. I detta lyfts också den svenska strategin att som avskärmande i relation till supermakterna och var ytterst viktig inriktning för svensk säkerhetspolitik under det Kalla kriget. Trots detta byggde Sverige ett sofistikerat neutralitetsförsvar som var högst beroende av västmakterna. Trots att den svenska regeringen kan tolkas som relativt ”feg”¹⁴ med denna strategi konstateras återigen att den svenska hotbilsbedömningen pekade mot Sovjetunionen.¹⁵

Från norskt perspektiv har författarna Kurt Einar Eriksen och Helge Øystein Pharo i den femte volymen av *Norsk utenrikspolitikks historie* behandlat den norska internationaliseringen och det Kalla kriget från 1949 till 1965. I detta verk behandlas egentligen den samlade bedömningen om norsk utrikespolitik under Kalla kriget. I boken fastställs det att från norska bedömningar kom det militära hotet från Sovjetunionen och att det rådde inhemska debatter om nationell suveränitet till följd av NATO-medlemskapet.¹⁶ I Norge var minnet från den tyska ockupationen under andra världskriget påtagligt vilket skapade svårigheter för den norska regeringen att försvara NATO-frågor som involverade Västtyskland. Frågor om nordisk balans återkom i den säkerhetspolitiska debatten i relation till politiska påtryckningar från NATO och omvärlden att ta tydligare ställningstagande i frågan om förvaring av kärnvapen på norskt territorium samtidigt vilket möttes av motstånd från norska medborgare bidrog till försvårade möjligheter att framföra en enad säkerhetspolitik för den norska regeringen under Kalla kriget.¹⁷ Sammanfattningsvis är detta verk av omfattande slag och belyser delvis relevanta säkerhetspolitiska aspekter i Norge och bidrar till den det

---

¹³ Zetterberg, Kent. Det strategiska samspelet, i Wedin, Lars, Åselius, Gunnar (red.). *Mellan byråkrati och krigskonst* (Försvarshögskolan, Stockholm, 1999), s. 40.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Zetterberg 1999, s. 40–42, 55–56.

¹⁶ Eriksen, Knut, Pharo, Helge, *Kald krig og internasjonalisering 1949–1965*, (Universitetsforlaget, Oslo, 1997), s. 263–264.

¹⁷ Eriksen & Pharo 1997, s. 274–286.

övriga forskningsfältet att Kalla kriget utgjorde en påfrestande säkerhetspolitisk period i svensk-norsk historia.

En av de mer prominenta forskarna inom svenska underrättelsestudier och svensk säkerhetspolitisk historia är Wilhelm Agrell. I boken *Fred och fruktan: Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918–2000* undersöker Agrell svenska säkerhetsdilemman under andra världskriget och Kalla kriget vilket präglades av en kontinuerlig alliansfrihet. Detta vägval har präglat den svenska säkerhetspolitiska identiteten och under andra världskriget gjordes på bekostnad av andra ”finländare, norrmän, balter, ryssar engelsmän, amerikaner och tyskar”¹⁸. Under Kalla kriget argumenterar Agrell för annan bild i form av svenskt ”skuggspel”¹⁹ och ett framgångsrikt undvikande från att bli en alltför aktuell politisk spelplan för supermakterna som randstaten mellan väst- och östblocket. Agrell för en tvåsidig kritik gentemot äktheten av den svenska strategin som präglades av lovord till alliansfrihetens arkitekter där Sverige undgått krig under 1900-talet samtidigt som vi gjorde avkall på demokratisk transparens genom hemliga integreringar av västmakterna.²⁰

Agrell argumenterar för orsaken bakom det svenska tillvägagångsättet härstammade från existentiell rädsla att förlora Sovjetunionen och att hamna på fel sida av väst och öst vid händelse av sovjetisk kontroll över Finland. Här hävdar Agrell att den svenska förmågan att se ”bakom kulisserna” inom Moskva och Helsingfors, var något begränsad och hade en stark påverkan på den strategiska planeringen som Försvarsstaben och Utrikesdepartementet bedrev var en bidragande faktor till osäkerheten. Här betonas ett genomgående tema inom den tidigare forskningen. Sveriges säkerhetspolitiska intressen, sett till långvarigt stärkande av svenska säkerhetsintressen under Kalla kriget, låg västerut genom Norge. Relationen till Norge var en nyckelfaktor för Sverige att i hemlighet integreras med väst utan Sovjetunionens kännedom. Agrell lyfter just Försvarsstaben som en ”hemlig centralredaktion”²¹ för inkomna underrättelserapporter och kan illustrativt uppfattas som dirigenten av svensk underrättelseinriktning.²² Det är

---

¹⁸ Agrell, 2000, s. 277.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Agrell 2000, s. 172–175, 278.

²¹ Agrell 2000, s. 186.

²² Agrell 2000, s. 170–178, 185–187

i detta nav för säkerhetspolitik, militärstrategi och underrättelseverksamhet som denna undersökning avser att undersöka genom att kvalitativt analysera rapporterna som kom från de svenska försvarsattachéerna i Oslo mellan 1962 till 1964 för att vidare undersöka svenska säkerhetsintressen i Norge under Kalla kriget.

1.2.2 Säkerhets- och underrättelsestudier

En av de mest prominenta rösterna inom säkerhets- och underrättelsestudier internationellt är David Omand. I verket *Securing the State* undersöker och analyserar Omand den paradoxala funktionen med underrättelseverksamhet och hur en stat använder sig av underrättelse som medel med målet att stärka den nationella säkerheten men som nödvändigtvis inte behöver resultera i en högre grad av nationell säkerhet. Bokens ämne är ändå tämligen brett och fokuserar relativt abstrakt kring möjligheter och eventuell problematik med underrättelseverksamhet.²³

Den teoretiserande diskussionen som Omand för i delar av denna bok syftar på interna mekanismer inom underrättelseinhämtning såsom just underrättelsecykeln. Cykeln av underrättelseinhämtning syftar till: inhämtning, bearbetning, analys och delgivning som konceptuella stationer inom flödet och arbetet för det generella kretsloppet av underrättelseverksamheter. Omand är däremot inte den som myntade begreppet ”intelligence cycle”²⁴ men är en av många forskare som teoretiserat kring begreppet och vidare argumenterar för underrättelseverksamheter som ett av de huvudsakliga producerande organen för säkerhetspolitiska beslutsunderlag. Omand avslutar boken med en kort motivering för vikten av att analysera underrättelsetjänsters verksamhet genom en kontextualisering av de olika nivåerna för den typ av underrättelse som inhämtats. Det vill säga om det är på säkerhetspolitisk, strategisk, operativ eller taktisk nivå för att bredare förstå staters intressen med den underrättelseverksamhet som bedrivs. Det som är det paradoxala med underrättelseverksamheter är deras slutliga mål att stärka den nationella säkerheten. Däremot är detta något som inte garanteras utan kan snarare verka i motsatt syfte vid händelse av ertappande eller spionageavslöjanden.²⁵ I relation till kandidatuppsatsen har verket bidragit som

---

²³Omand, David, *Securing the State*, (Hurst, London, 2010), s. xvii–xx, 64–66.

²⁴Ibid, s. 117–119.

²⁵Ibid, s. 164–169.

empiriskt stöd och inspiration som grund för beslutsunderlag men mer specifikt inriktad när underrättelse inhämtas gentemot en antagonist. Det vill säga den stat, organisation eller aktör som utgör ett hot mot säkerhetsordningen. Däremot belyser Omand relativt magert innehåll om underrättelseverksamhet mellan stater som är vänligt inställda till varandra.

I artikeln *Coping with a New Security Situation: Swedish Military Attachés in the Baltic 1919–1939* undersöker Fredrik Eriksson svenska attachéers funktioner i bedömningen av baltstaterna Estland, Finland, Lettland, Litauen och Polen efter första världskriget fram till andra världskrigets början. I denna artikel når Eriksson resultatet att försvarsattachéer har en betydande roll sett till dess underrättelsefunktion. Försvarsattachéernas huvudsakliga uppgift var att bedöma baltstaternas motståndskraftighet vid händelse av angrepp och inhemska samhällseliga faktorer som kunde utsättas för angrepp i form av exempelvis propaganda. Kortfattat var militärattachéernas roll att göra en sårbarhetsanalys av dessa stater och återrapportera till Försvarsstaben i Stockholm. Han konstaterar att allt från fördomar och dylika mänskliga faktorer hade betydelse för vad som återrapporterades av attachéerna till Försvarsstaben och påverkade informationsflödet vilket sedermera ligger till grund för säkerhetspolitiska som militärstrategiska beslut. Av denna anledning hade försvarsattachéernas bedömningar av baltstaterna en stor betydelse för den svenska uppfattningen om baltstaternas försvarskapaciteter vilket påverkade de upplevda militära förutsättningar i anslutning till det omedelbara närområdet till Sverige.²⁶ Vidare kan det konstateras att tidsspannet för forskningsämnet i denna artikel inte korrelerar med uppsatsens tidsspann, även om detta inte är negativt för uppsatsens relevans. Det artikeln förtjänstfullt uppnår är ett synliggörande av den historiska traditionen av nyttjande av försvarsattachéer som betydelsefull anskaffningskälla för underrättelser.

Andra artiklar som behandlar attachéers tvåsidiga roll som underrättelseindrivare är Christer Jönsson i sin artikel *Diplomati och underrättelsetjänst*. Här lyfter Jönsson fram den historiska traditionen av att nyttja diplomatiska aktörer, såsom ambassadörer,

---

²⁶ Eriksson, Fredrik. "Coping with a New Security Situation: Swedish Military Attachés in the Baltic 1919–1939". i *Baltic Security and Defence Review*. (Baltic Defence College, 2013, Vol. 15, nr 2), s. 33, 37–39, 59–61.

ambassadsekreterare och försvarsattachéer för anskaffning av underrättelser på den internationella arenan. I artikeln används olika exempel från forna civilisationer, tidigmoderna samhällen och moderna samhällen där diplomati och underrättelsetjänst varit svåra att särskilja då de båda ”kan liknas vid siamesiska tvillingar som sent i livet genomgått ett lyckat separationsingrepp”²⁷. Från denna utgångspunkt hävdar Jönsson att fenomenet har sin grund i det enkla intresset att tillgodose det bästa informationsunderlaget för den egna staten i syfte att fatta korrekta utrikespolitiska beslut. Funktionen är inte heller bunden till att anskaffning av underrättelse för att enbart besitta ett informationsövertag med ett pennalistiskt syfte utan fungerar delvis som förståelse för andra stater och möjligheterna att bilda ett underrättelsenätverk med förformande diplomatiska förbindelser vilket kan gynna internationell stabilitet. Jönsson når slutsatsen att underrättelseverksamheter och diplomati är beroende av varandra och utgör fundament för delvis lösa konflikter och ett undvikande för missförstånd som kan bidra till rädsla och osäkerhet.²⁸ Denna undersökning har som ambition att belysa relevansen för underrättelseverksamhet som bidragande faktor i att förstå relationer som Sverige och Norge hade sinsemellan under de undersökta åren.

Det presenterade forskningsläget påvisar att svenska säkerhetsstrategier och säkerhetspolitik under Kalla kriget kontinuerligt varit exponerat för vetenskapliga undersökningar inom militärhistoria och statsvetenskap. Perspektiven på säkerhet har främst varit kopplade till det förflutna ’status quo’ när Sverige balanserade mellan alliansfrihet och dolda försvarssamarbeten med USA likväl övriga nordiska grannstater. Den tidigare forskningen belyser också vikten av underrättelseverksamhet inom den säkerhetspolitiska kontexten som staters medel för beslutsunderlag, informationsövertag och för att förstå andra staters beslutsfattande. Utifrån noggrann granskning av det rådande forskningsläget saknas perspektiv på svensk underrättelseverksamhet genom försvarsattachéer. Mot bakgrund till de viktiga bilaterala samarbeten, särskilt med Norge, som svensk säkerhetspolitik var beroende av under Kalla kriget, ligger det i undersökningens intresse att vidare analysera svenska försvarsattachéers underrättelserapporter från Norge och hur det kan användas som empiriskt underlag för forskning om svenska säkerhetsintressen. Detta är den

---

²⁷ Jönsson 2020, s. 371.

²⁸ Jönsson 2020, s. 365–368.

huvudsakliga forskningsluckan uppsatsen avser att fylla för att bidra till en bredare förståelse för svensk underrättelsehistoria såväl som svensk-norska säkerhetsrelationer under Kalla kriget.

1.3 Syfte & frågeställning

Syftet med undersökningen är att undersöka svenska säkerhetsintressen i Norge under Kalla kriget med svenska underrättelserapporter från försvarsattachéer som undersökningsobjekt. Detta kommer att uppnås genom en kvalitativ textanalys av de underrättelserapporter som de svenska försvarsattachéerna sammanställde under perioden 1962 till 1964. Till detta kommer centrala dimensioner från teorin om *regionala säkerhetskomplex* grunda det teoretiska ramverket som använts i syfte att tematiskt kategorisera rapporterna utefter centrala teman och relevans i relation till säkerhetsintressen. Ambitionen är att bidra till ett förhöjt analytiskt värde av undersökningen sett till relevans och urval av källmaterialet för att synliggöra svenska säkerhetsintressen i Norge. Detta mynnade ut i en huvudfrågeställning och två operationaliserade frågeställningar:

Huvudfrågeställning:

- Vilka svenska säkerhetsintressen kan utrönas från försvarsattachéernas underrättelserapporter i Norge från 1962 till 1964?

Operationaliserade frågeställningar:

- *Vad innehöll de svenska försvarsattachéernas underrättelserapporter från Oslo från 1962 till slutet av 1964?*
- *Hur kan teorin om regionala säkerhetskomplex bidra till ökade perspektiv på svenska säkerhetsintressen utifrån försvarsattachéernas underrättelserapporter?*

2. Teoretisk ansats

Syftet med undersökningen är att undersöka svenska säkerhetsintressen i Norge under Kalla kriget. För att vidare förstå de inhämtade underrättelserna och dess innehåll kommer teorin om regionala säkerhetskomplex nyttjas som analytiska verktyg.

Ambitionen med teorin är att vidga förståelsen för svenska säkerhetsintressen från underrättelserapporterna, redogöra dess innehåll och slutligen bidra till ökade perspektiv på svensk underrättelseverksamhet i Norge för den undersökta perioden.

Teorin som kommer behandlas är Barry Buzans teori om *regionala säkerhetskomplex*. Teorin om regionala säkerhetskomplex är sprungen ur konstruktivismen som motsätter sig idén om att det existerar objektiva hot och objektiv säkerhet eftersom de är sociala konstruktioner och således upplevs olika från fall till fall.²⁹ Teorin argumenterar för: om två eller fler stater delar samma säkerhetsuppfattning finns det föga anledning att särskilja på analyser av staternas egna nationella säkerhetsproblem.³⁰ Teorin hävdar fördelarna som medkommer om två eller flera stater har en ömsesidig beroendeställning i relation till varandra och kan gynnas av att förstå den andra staten. Därför upplevs den säkerhetsmässiga beroendeställningen för varandras inomstatliga säkerhet väsentligt mycket mer relevant för staterna som ingår i det regionala säkerhetskomplexet. Detta tolkas som att staterna inom ett regionalt säkerhetskomplex har större intresse för andra staternas nationella säkerhetsproblem inom säkerhetskomplexet än staterna utanför.³¹

Den grundläggande gemensamma nämnaren för stater som då ska kunna klassificeras som ett säkerhetskomplex enligt teorin, är som nämnt, den gemensamma uppfattningen om vart hotet härstammar från. Vidare finns det ytterligare fyra premisser som behöver tillfredsställas för att ett geografiskt område ska kunna benämnas som ett säkerhetskomplex.³²

De fyra premisserna för regionala säkerhetskomplex är:

1. Komplexet måste utgöras av minst två olika stater.
2. Staternas territoriella mark måste angränsa till varandra.
3. Staternas säkerhetsintressen och relation ska kunna definieras som ömsesidigt beroende av varandra.

---

²⁹ Buzan, Barry, Wæver, Ole, de Wilde, Jaap. *Security – A New Framework For Analysis*, (Boulder, Colorado, 1998), s. 21–23, 31.

³⁰ Buzan, Wæver & de Wilde 1998, s. 198. (översättning från engelska).

³¹ Ibid.

³² Buzan, Wæver & de Wilde 1998, s. 15.

4. Nivån av samarbete mellan staterna ska präglas av en lång tradition av säkerhetssamarbete och inte en engångsföreteelse gentemot ett temporärt säkerhetshot.

Dessa premisser ska betraktas som grundfundament för vad som kan klassificeras som ett regionalt säkerhetskomplex utifrån den klassiska tolkningen. I den senare reviderade versionen av teorin anses dessa kategorier som något ofullständiga och var i behov att utvärderas. I boken *Security – A New Framework For Analysis* behandlar och reviderar författarna Barry Buzan, Ole Wæver och Jaap de Wilde ”Security Complex”³³. Den reviderade versionen av säkerhetskomplex kritiserar den klassiska definitionen av teorin eftersom det internationella systemet inte längre präglas av den bipolära maktkampen mellan USA och Sovjetunionen. Därav måste sektorer som miljö, ekonomi, samhälle och politik ingå i den nya ramen för tolkning av säkerhetskomplex eftersom risken för ett eventuellt kärnvapenkrig inte längre upplevs lika överhängande och hotande. Författarna argumenterar således för att supermakterna inte längre kommer blandas med små- eller mellanstaters säkerhetsintressen om det inte direkt stimulerar supermaktens intressen. Istället har den ”nya” världsordningen efter Kalla kriget lämnat upphov för regionala perspektiv då tiden för global maktprojicering som präglade Kalla kriget slutade existera. Kritikens styrka ligger i nyanseringen av vad som upplevs hotande mot en stat inte behöver vara direkt anknutet till ett militära hot eller en projicering av militärmakt utan kan tas i uttryck ickemilitärt.³⁴

Den tidigare forskningen argumenterar för att Sverige och Norge delade uppfattningen om vart hotet projicerades ifrån men inte belyst hur det återspeglades i den praktiska underrättelseverksamhet som bedrevs av försvarsattachéer och vilka exakta säkerhetsintressen Sverige hade med Norge. Utifrån den tidigare forskningen och premisserna för vad som kan utgöra ett regionalt säkerhetskomplex finns det utrymme för tolkningen att Sverige och Norge utgör regionalt säkerhetskomplex. Teorin tillämpas således anpasslig till undersökningsobjektet som analytiskt verktyg för tolkning av underrättelserapporternas innehåll utefter följande säkerhetsdimensioner: *inrikespolitik, militära och säkerhetspolitiska samarbeten, försvarspolitik, och*

---

³³ Buzan, Wæver & de Wilde 1998, s. 10–15.

³⁴ Buzan, Wæver & de Wilde 1998, s. 19.

militärorganisation samt kapacitet.³⁵ Från Buzans teori har dessa dimensioner bedömts som centrala delar i staters uppfattningar om vad som påverkar säkerhetsförhållanden inom en säkerhetsregion.³⁶ Detta är den tematiska kategorisering av säkerhetsdimensioner som kan vara av intresse för undersökningens utrönande av svenska säkerhetsintressen i Norge från det empiriska materialet. Av förekommen anledning används den tematiska kategoriseringen för att undersöka och analysera hur svenska statliga säkerhetsintressen återspeglades i urvalet av de svenska underrättelserapporterna. Teorin används alltså som ett analytiskt verktyg för att kategorisera innehållet av försvarsattachérapporterna och sedermera kunna diskutera undersökningens resultat i relation till adekvata tolkningar av vad som utgör en stats säkerhetsintressen i enlighet Barry Buzans teori om regionala säkerhetskomplex.

Det är utifrån dessa dimensioner som undersökningen kommer utforska nya perspektiv på svenska säkerhetsintressen i Norge i relation till vilka områden Sverige uppfattade som betydelsefulla från ett säkerhetsperspektiv genom att undersöka försvarsattachérapporter utifrån tematiska kategoriseringar som hämtats från teorin om regionala säkerhetskomplex. I denna tolkning av Barry Buzans teori om regionala säkerhetskomplex har kritiken mot den klassiska tolkningen tagits i beaktning och anammats vid urvalet av kategoriska säkerhetsdimensioner. Syftet med teorin blir således att undersöka hur dessa kategoriska säkerhetsdimensioner återspeglades i försvarsattachéernas underrättelseverksamhet i Norge.

3. Metod

3.1 Kvalitativ textanalys

För att uppnå och tillfredsställa syftet att synliggöra svenska säkerhetsintressen i Norge har undersökning gjorts genom en kvalitativ textanalys av svenska försvarsattachérapporter mellan 1962 och 1964. En kvalitativ textanalys är däremot en bred och abstrakt beskrivning av det metodologiska genomförandet av undersökningen och är i generell mening ett paraplybegrepp för flertal undersökningsspecifika metoder

---

³⁵ Buzan, Wæver & de Wilde 1998, s. 44–45, 51, 58–59.

³⁶ Ibid.

som är beroende av den ursprungliga forskningsfrågan.³⁷ Den kvalitativa textanalysen återger alltså inte den faktiska arbetsprocessen för den vetenskapliga undersökningen utan snarare fungerar som generellt begrepp för metoden.³⁸ Därav har, i strävan att upprätthålla den historievetenskapliga soliditeten med undersökningen, den kvalitativa textanalysen baserats på den övergripande frågeställningen. För att besvara frågeställningen om vilka svenska säkerhetsintressen framgår från försvarsattachéernas underrättelserapporter i Norge under tidsperioden har ett teoretiskt ramverk applicerats på det empiriska materialet utefter de relevanta säkerhetsdimensioner som hämtats från Barry Buzans teori som regionala säkerhetskomplex.

De tematiska kategoriseringar som använts för att systematiskt och bearbetligt kunna hantera källmaterialet är: *försvars och säkerhetspolitiska samarbeten, militära kapaciteter, inrikespolitik och försvars- och säkerhetspolitisk debatt*. Dessa kategorier har bedömts utgöra relevanta riktlinjer för en stats säkerhetsintressen och tillför adekvata perspektiv i relation till undersökningens övergripande frågeställning. Således har varje rapports innehåll analyserats utefter relevans av respektive säkerhetsdimension placerats under den respektive kategorin som berör perspektiv på svenska säkerhetsintressen i Norge.

I resultatdiskussionen kommer det sammanställda resultatet av attachérapporterna analyseras utefter vilka exakta säkerhetsintressen som källmaterialet återgett i sitt innehåll i relation mot bakgrund till den tematisk kategoriseringen och säkerhetsdimensionerna som nyttjats för att slutligen belysa nyckelinsikter. Således har den kvalitativa textanalysen nyttjats av ett teoretiskt ramverk som simultant anammat hermeneutiska strävanden i tolkning av källmaterialets sakinnehåll. Enligt hermeneutiken är det väsentligt att beakta hur den egna samtida referensramen påverkar analysen av källmaterialet vilket oftast beskrivs som en cirkulär process.³⁹ Detta är något som tagit i beaktning och med ambitionen att tolka textmaterialet med största möjliga träffsäkerhet sett till dess kontextuell betydelse för delarna av

---

³⁷ Berglund, Louise, Ney, Agneta. *Historikerns hantverk: Om historieskrivning, teori och metod*, (Lund Studentlitteratur, 2017), s. 160; Sjöberg, Maria, Textanalys, i Gustavsson, Martin & Yvonne Svanström (red.). *Metod – Guide för Historiska Studier*. (Studentlitteratur, Lund, 2021), s. 94–95.

³⁸ Sjöberg 2021, s. 69, 75–76.

³⁹ Sjöberg 2021, s. 71.

underrättelserapporterna och helheten från det historiska sammanhang som källmaterialet härstammar och analyseras från. Genom att anamma den hermeneutiska cirkeln har det möjliggjort en fördjupning av den kvalitativa textanalysen samt synliggöra attachérapporternas betydelse sett till det kontextuella sammanhang analysen görs i, vilket minimerar risken för anakronistiska antaganden.⁴⁰

Sammanfattningsvis bestod den metodologiska arbetsprocessen av källmaterialet av en initial inventering av försvarsattachérapporter i relation till rapporternas individuella relevans till den övergripande frågeställningen vilket föranledde en implementering av det induktiva teoretiska ramverket. Därefter kvarstod 394 bilagor som delvis utgjorde själva attachérapporten men också bilagor vilket transkriberades och bearbetades manuellt. Dessa placerades sedan in under en av de fyra tematiska kategorierna. Samtliga rapporter som analyserats har, innan specifik tematisk indelning, haft substantiell koppling till något av de säkerhetsdimensionella teman som återges i det teoretiska ramverket. De rapporter som redogörs för i resultatdelen blir sedermera vidare analyserade i resultatdiskussionen. Det som avgjorde respektive rapports specifika tematiska tillhörighet var rapportens huvudsakliga innehåll. Den metodologiska arbetsprocessen uppvisar således särskilda styrkor sett till möjligheter att göra en betydande mängd källmaterial funktionellt och överskådligt sett till möjligheten att besvara den övergripande frågeställningen och de operationaliserande frågeställningarna.

Det metodologiska tillvägagångsättet för undersökningen har möjliggjort för intressanta perspektiv på svenska säkerhetsintressen i Norge genom kvalitativa analyser av försvarsattachés anskaffning av underrättelser som synliggjorts av den tematiska kategoriseringen. Svagheter i metoden är att det teoretiska ramverket gjorts på induktiv basis i relation till problemformuleringen och den övergripande frågeställningen. Den tematiska kategoriseringen har således baserats på det empiriska materialet i relation till teorin om regionala säkerhetskomplex. Detta kan förorsaka risk för studien att enbart tillfredsställa frågeställningarna och eventuellt undgå dolda intentioner som inte explicit framgår i det empiriska materialet efter det kategoriska

---

⁴⁰ Ibid. s. 71–72; Berglund, Louise, Ney, Agneta. *Historikerns hantverk: Om historieskrivning, teori och metod.* (Lund Studentlitteratur, 2017), s. 122–125.

urvalet.⁴¹ Därav finns det utrymme att undersökningen kan uppfattas som spårbundet sett till den tematiska kategoriseringen. Däremot syftar inte undersökningen på att besvara personliga dolda intentioner som försvarsattachéerna hade med underrättelserapporteringen men snarare synliggöra svenska säkerhetsintressen i Norge. Att synliggöra ännu mer dolda intentioner i relation till säkerhetsintressen hade krävt ytterligare källmaterial som ger åtkomst till exempelvis kommunikationen från Försvarsstaben till försvarsattachéerna eller dagböcker.

3.2 Material och källvärdering

För denna undersökning har inkomna skrivelser från svenska försvarsattachédelegationen i Oslo från 1962 till och med 1964 använts som det primära källmaterialet och tidsmässiga avgränsningen för undersökningen. Källmaterialet tillhör försvarsstabens underrättelseavdelning och var uppdelade i fem olika volymer baserat på vilket år skrivelserna inkommit till underrättelseavdelningen och mängden rapporter. Vissa år krävde alltså fler volymer än en. Materialet har varit välbevarat och har, utan betydande förhinder, hämtats ut från Krigsarkivet i Arninge. Under sekretessprövningen av materialet var det enbart särskilda bilagor bestående av kartor rörande norska försvarsutposter som, av sekretesskäl, uteblev från rapporterna. I denna process och under arbetsprocessen upptäcktes inga brister sett till materialets äkthet.

Från en källkritisk bedömning har underrättelserapporterna möjligheter och begränsningar. I sin natur ska underrättelserapporter bistå med sakligt underlag som kan ge beställaren ett informationsövertag och således göra reducera risken för osäkerhet.⁴² Därav har bedömningen gjorts att försvarsattachéerna följde denna fundamentala grund som underrättelse syftar till att åstadkomma för den Försvarsstaben som mottagare. Givetvis kan det finnas utrymme att uppgifterna var felaktiga och således återger felaktiga underrättelser om svenska säkerhetsintressen i Norge. Det vill säga att beställaren eller indrivaren av underrättelserna var manipulerade till den grad att innehållet i underrättelserapporterna svarade på dolda behov, politisering eller manipulation som inte rimligtvis kan tolkas som svenska säkerhetsintressen. De kända fallen av sådana förekomster har historiskt tillkännagivits fåtal gånger och då varit till

---

⁴¹ Berglund & Ney 2017, s. 82, 84.

⁴² Agrell 2019, s. 36.

följd av exempelvis kontrapionage, politiska påtryckningar eller institutionella åsikter. Den slutgiltiga bedömningen för detta källkritiska perspektiv är att det är inneboende svårt att fastställa uppgifter från underrättelserapporter då informationen som förmedlas ingått i ett slutet kunskapssystem som gör det problematiskt att fastställa en slutgiltig bedömning om vad informationen symboliserar.⁴³

Avseende rapporternas karaktär var de i regel var adresserade till den dåvarande chefen för Försvarsstaben i Stockholm men även chefen för marinen, armén och flygvapnet och försvarsstabens underrättelseavdelning, stod som mottagare för vissa särskilda skrivelser. Detta är något som beaktats under arbetsprocessen av källmaterialet men som bedömts irrelevant för syftet med studien då en klart överhängande majoritet av rapporterna var adresserade till chefen för Försvarsstaben. Avslutningsvis var attachérapporterna skrivna av försvarsattachéerna Carl von Mentzer och sedermera Åke Bernström. Någon skillnad i rapporteringens innehåll eller utformning har inte identifierats vilket underlättat för bearbetningen av källmaterialet.

4. Empirisk undersökning

Uppsats ämnar till att undersöka försvarsattachérapporter från Oslo för att bidra till en ökad förståelse för svenska säkerhetsintressen i Norge under Kalla kriget. Undersökningen har behandlat inkomna skrivelserna från de posterade försvarsattachéerna från 1962 till 1964. I linje med undersökningens syfte och för att göra undersökningen mer överskådlig och tydlig har empirin tematiskt kategoriserats utefter relevanta dimensioner hämtade från Barry Buzans teori om *regionala säkerhetskomplex*. Det empiriska resultatet presenteras alltså utefter tematisk kategori och övergripande årskronologiskt för varje tema. Däremot kommer sakinnehållet för respektive år presenteras tematiskt och inte kronologiskt i syfte att kvalitativt bibehålla studiens övergripande analytiska och historievetenskapliga tydlighet. I slutet av respektive kapitel kommer en tillhörande analys sammanfatta det centrala innehållet inom respektive kategori.

---

⁴³ Agrell 2019, s. 183–184, 186–189, 195.

4.1 Norsk inrikespolitik

4.1.1 Attachérapporter från 1962

Under 1962 års rapporter var det inte förrän i mars som någon betydande inrikespolitik berördes i attachérapporterna. Grundlagsförändringen syftade till att förhöja möjligheterna för den norska staten att ingå i internationella samarbeten än vad som tidigare var möjligt. Av attaché Carl von Mentzer var detta något som olyckligt förknippades med den norska hållningen till organisationen Europeiska ekonomiska gemenskapen (EEC) utan att lämna någon förklaring varför det var olyckligt.⁴⁴ Det var inte förrän 2:a maj som mer omfattande uppmärksamhet lades på den norska inrikespolitiken. I den initiala rapporten framgår en relativt genomgående redogörelse hur Arbeiderpartiets förlorade sin tidigare absoluta majoritet i Stortinget till följd av Stortingsvalet under hösten 1961. Militärattaché Carl von Mentzer förklarade detta mot bakgrund till existerande politiska motsättningar inom den norska arbetarrörelsen som blivit synliggjorts över tid. Här skriver attachén ”Socialistiska folkpartiet och närstående grupper av arbetarrörelsens vänsterflygel ha med hänsynslös målmedvetenhet och med begagnande av grovt demagogisk propaganda utnyttjat b.la. marknadsfrågan för sina strävanden att splittra Arbeiderpartiet”. Till dessa bevakningar bifogades två tidningsartiklar med perspektiv på framtiden för Arbeiderpartiets framtid från vänster- respektive högerorienterade politiska hemvister vilket kan förklaras av de generella säkerhetsattityder västerländska länder hade gentemot kommunismen och dess härkomst.⁴⁵

4.1.2 Attachérapporter från 1963

Utifrån de tillgängliga rapporterna framgår det, likt 1962, att få relevanta rapporter behandlade norsk inrikespolitik under det första kvartalet. Det var först i april som attachén återrapporterade inrikespolitiska och mediala reaktioner på avslöjandet av Stig Wennerström som sovjetisk spion i Sverige. Attaché Mentzer skickade följaktligen över olika tidningsklipp, som inte återfinns i källmaterialet, på de norska reaktionerna

---

⁴⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkommen till Försvarsstaben: 12 mars.

⁴⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 2, 7 maj.

på nyheten som återges som ”förstasidesstoff”⁴⁶. I rapporten läggs betoning på relativiseringen av nyheten som en norsk angelägenhet. I detta menar Mentzér på att reaktionerna i Norge fokuserade på de tänkbara konsekvenserna i Norge till följd av det sovjetiska spionaget i Sverige. Slutligen är rapporteringen tydlig med att reaktionerna i Norge också uttrycker förakt mot Sovjetunionens nyttjande av spioner i Norge.⁴⁷ Nästkommande rapport, då av den nya försvarsattachén Åke Bernström, som inbegriper inrikespolitik var kortfattade men med en tillhörande omfattade nyhetsartikel om staden Bodö i Nord-Norge och om en eventuell ny chef för den norska Försvarsstaben.⁴⁸

4.1.3 Attachérapporter från 1964

Till skillnad från tidigare år var den första inrikespolitiskt orienterade rapporten inskickad till svenska Försvarsstaben under det första kvartalet av 1964. Skrivelsen återrappporterar en journalistisk granskning i form av tidningsartikel gällande det norska underrättelseväsendets organisation i Norge. Här lyfter attachén fram journalistens kritik vilket riktades gentemot organisationen där det hävdades en saknad uppdelning av militär- respektive civil underrättelseverksamhet sett till organisationsstruktur. Således anser journalisten att det måste finnas tydligare civila kopplingar till underrättelseorganisationen då regeringen bär det yttersta ansvaret för norsk övervakning- och underrättelsetjänst vilket kräver en organisatorisk reform.⁴⁹ Efterföljande rapport berör, men kopplar inte samman till tidigare skrivelse, en debatt i norska Stortinget där övervaknings- och underrättelsetjänsten anklagades för att vara inriktad på politisk kontroll. Attachén tillägger att det rådde samförstånd i stortinget om vikten av övervakningstjänsten men att det behöver kompletteras med kontrollorgan i syfte att förhindra missbruk av organisationens funktion.⁵⁰

Ironiskt nog var nästkommande rapport som berörde det inrikespolitiska läget i Norge, av politiskt övervakande karaktär men nu från svenskt håll. Denna rapport, rubricerad

---

⁴⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963., inkomna till Försvarsstaben: 27 juni.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963., inkomna till Försvarsstaben: 5 juli, 15 oktober.

⁴⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 10 februari.

⁵⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 24 april.

”Kommunistiska väljare i Nord-Norge”, var en statistisk kartläggning över kommunistiskt valdeltagande i Nord-Norge. I den bifogade statistiken framgår det generella valresultatet från Stortingsvalet 1961 men som rubriken lyder var det fokus på kartläggning av andelen kommunistiska väljare i Nord-Norge. Enligt attaché Bernström var detta något som föll sig relativt naturligt där han jämför ”Finnmarkskommunismen”⁵¹ i Nord-Norge med svenska ”Norrbottenskommunismen”. I rapporten framstår detta lika vanligt och vedertaget i Norge, likväl Sverige, eftersom båda regionernas historia präglats av rysk inblandning. Avslutningsvis poängterar attaché Bernström att det inte handlar om en ständig förökning av nationella rörelser men snarare en konsekvens av att Finnmark tidigare var ockuperat av Sovjetunionen under åren 1944 och 1945.⁵²

Vidare rapporterades det om utbyggnaden av kraftverk i Pasviks älv, en regeringsproposition till Stortinget om nytt infrastrukturellt program och slutligen en kortare notis om ett gripande av en kapten inom norska luftvapnet som anklagas för spioneri. Avseende spionaffären i Norge framgår inga särskilda detaljer utöver återrapportering om arresteringen med en nyhetsartikel som hänvisad informationskälla.⁵³

4.1.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter

De undersökta årtalens rapporter från Oslo uppvisar olikartade fokusområden som återrapporterats till svenska Försvarsstaben. Med undantag för kortare, mer koncisa rapporter syftade de mer detaljerade rapporterna på områden som parlamentarisk handlingskraftighet i Norge till följd av valet 1961, norska reaktioner på händelser i Sverige och statistiskt detaljerad åsiktskartläggning av kommunistiska väljare i Nord-Norge. I relation till de andra kategorierna som ligger föremål för undersökningen i denna uppsats var den mer allmänna inrikespolitiska attachérapporterna mer begränsade till antal och omfång än övriga tematiska kategorier.

---

⁵¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 7 september.

⁵² Ibid.

⁵³ Ibid.; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 10 november.

4.2 Norska militära och säkerhetspolitiska samarbeten

4.2.1 Attachérapporteringen 1962

Under det första kvartalet 1962 bestod rapporteringen av en kortare artikel som syftar till att belysa en norsk högre officerares roll i FN-tjänsten i Kongo där attaché Mentzer betonar nyhetsreportaget som vänligt inställt mot Sverige.⁵⁴ Därtill rapporterade svenska försvarsattachén om bilaterala relationer Norge hade, i synnerhet ett diplomatiskt möte mellan norska representanter från försvarsstaben och israeliska representanter av liknande befattning. Däribland närvarade den israeliska chefen för underrättelsetjänsten som höll ett föredrag om "Balance of Power in The Middle East" inför representanter för norska Försvarsstaben. Till detta tillade attaché Mentzer att mötet förmodligen "tillkommit på israeliskt initiativ"⁵⁵ vilket han kompletterade med tillhörande tidningsartikel när mötet offentliggjordes för allmänheten.⁵⁶ Andra bilaterala relationella och handelsmässiga rapporter inkom under första kvartalet av 1962, som antyder att det funnits en begäran från svenska Försvarsstaben om rapportering, gällande ett militärt samarbete mellan Norge Västtyskland för export av norskt försvarsmateriel där kvantitativa detaljer framgår från rapporten om mängd, leverantör, produktionskedja och prissättning. Till just dessa uppgifter tillade försvarsattachén att uppgifterna hämtats från officiella öppna källor om samarbetet.⁵⁷

Attachérapporteringen under 1962 inom denna kategori bestod däremot till majoritet av rapporter direkt anknutna till uppgifter gällande Norges samarbete med och i synnerhet i relation till NATO. Det återkommande temat för dessa rapporter var de kontinuerliga kvartalsrapporterna om olika nationella övningar där som oftast syftade till att ge en övergripande bild av de kommande NATO-övningarna i regionen. Från dessa rapporter specificeras namnet på övningen, deltagande nationer, respektive stridskraft och förband som genomför övningen och slutligen ett kort memo om övningens syfte. Det specificeras även om övningen är bilateral eller direkt kopplat till

---

⁵⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 13 januari.

⁵⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 20 september.

⁵⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 20 september, 11 oktober.

⁵⁷ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 7 mars.

NATO. Dessa var kontinuerligt återkommande under hela 1962 och syftade till att informera Försvarsstaben för planerade NATO-övningar vilket förklarar varför den sista kvartalsrapporten om NATO-övningar informerade om övningar under det första kvartalet nästkommande år.⁵⁸

Andra NATO-orienterade rapporter var mer inriktade på den politiska och strategiska relationen mellan NATO och Norge. En rapport omfattade detaljerad information, med tillhörande bilagor av NATO-dokument, om organisationsändringar inom försvarsorganisationens nordsektor för att bättre integreras med interna ledningssystem inom den norska Försvarsmakten.⁵⁹ Detta kompletterades med en ytterligare rapport från regeringen som sammanfattar försvarssamarbetet med NATO under det föregående året. En annan rapport informerar om en norsk utredning som gjorts om huruvida NATO:s militära bistånd till Norge lämpligast bör utformas vid händelse av isolerat krig i Norge. Den senare rapporten innehåller även egna kommentarer från försvarsattaché Mentzer som bedömer att det eventuellt föreligger en viss förtroendesvacka hos civilbefolkningen för NATO:s kapacitet att bistå med militär hjälp vid händelse av krigsutbrott i Norge. Detta har enligt attachén föranlett studieresor för statstjänstemän till NATO-baser i Nord-Norge på Kolsås för att stärka det civila förtroendet för försvarsorganisationen.⁶⁰

Slutligen fanns det ytterligare återkommande fenomen för rapporterna som rörde sig om Norges militära och säkerhetspolitiska förbindelser. Dessa informerade om försvarsattachéers närvaro i Norge. Innehållet för dessa rapporter är koncentrerat på vilka försvarsattachéers som var posterade i Norge och rapporterna sammanfaller i samband med utbyte av verksam attaché. Under 1962 omfattade rapporterna uppdateringar av de posterade attachéerna i Frankrike, Finland, Storbritannien och

---

⁵⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 13 januari, 26 april; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 28 juni, 10 oktober, 20 december.

⁵⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 12 mars; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 14, 28 juni,

⁶⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 10 mars.

Sovjetunionen. Dessa underrättelser inbegriper även kortare sammanställningar av respektive attachés namn, födelseår och karriärutveckling utan att några särskilda tillhörande kommentarer framgår. Utifrån rapporteringen var det enbart Sovjetunionen som bytte ut en av de verkställande attachéerna på grund av ”sjukdom”.⁶¹

4.2.2 Attachérapporteringen 1963

Sett till norska bilaterala förbindelser var det i huvudsak två rapporter under 1963 vars redogörelser belyser det temat. Den ena rapporten är en kort notis i slutet av året om ett planerat besök av den finske Överbefälhavaren men som saknar särskilda kommentarer om mötets betydelse och att det inte ska betraktas som offentliga uppgifter. Den andra rapporten är direkt anknuten till föregående år gällande exporten av försvarsmateriel till Västtyskland i form av produktion och försäljning av 100 000 automatkarbiner av slaget G-3 som väntas levereras vid senare hälften av 1965.⁶² Till skillnad från 1962 förelåg en lägre koncentration av rapporter som inte hade en direkt anknytning till NATO.

Gällande rapporterna som berör den norska relationen till NATO återfanns några gemensamma teman. Kvartalsrapporter om nationella NATO-övningar med tillhörande övergripande information om övningens karaktär, omfattning och syfte vilket bifogades officiella listor för dessa övningar förekom i sedvanlig ordning för respektive kvartal. För rapporten avseende NATO-övningar under andra kvartalet specificeras det att även den sovjetiske attachén blivit informerad om dessa i motverkande syfte att ”Sovjet drar oriktiga slutsatser”⁶³. Citatet var i synnerhet relaterat till en specifik samövning av NATO-styrkor som ingick i NATO:s ”Mobile Force”⁶⁴ som hölls cirka 5 månader innan det återrapporterades av den svenska försvarsattachén. Lika sedvanligt förekom olika

---

⁶¹ Ibid.; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 6 september, 17 december.

⁶² Ibid.; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 8 november, 5 december.

⁶³ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 28 mars.

⁶⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 2 december.

uppdateringar om internationella försvarsattachéer i Norge med tillhörande personuppgifter och personlig karriärutveckling.⁶⁵

Däremot innehöll andra rapporter om NATO mer inriktad substans än tidigare år och de rutinemässiga militärövningsrapporterna. Dessa var delvis rapporter om NATO:s ekonomiska långtidsprogram med tillhörande resursspecifikationer. Resursspecifikationerna är direkt kopplade till NATO:s ekonomiska långtidsplan i relation till Norge varpå 10,7 miljoner NKR ska fördelas på: flygplansanläggningar, samband och radaranläggningar under det kommande året.⁶⁶ Andra rapporter innehöll mer inriktad underrättelse såsom införandet av nytt telekommunikationssystem i Norge med tillhörande klassificeringssystem som en del av NATO-integrationen av telekommunikationsmedel inom luftförsvaret. Avslutningsvis rapporterade attachén om olika överläggningar inom NATO och huruvida de skulle resultera i att Norge tvingas ta tydligare öppet avstånd i frågor rörande upprättandet av kärnvapenstyrkor i NATO och förvaring av kärnvapen på norskt territorium. Detta var återkommande där det rådde skiljaktiga meningar bland norska åsikter om kärnvapen ska kunna förvaras på norskt territorium.⁶⁷

4.2.3 Attachérapporteringen 1964

Sett till norska internationella militära och säkerhetspolitiska samarbeten berördes olika punkter under årets rapporter. Tre rapporter belyste norska beställningar av stridsfordon såsom den amerikanska stridsvagnen M84 och pansarbandvagnar samt stridsflyg i form av jaktplanet Northrop F-5 och ”Jager-bombefly”. I relation till rapporter om beställning av stridsflyg har det gjorts då de nuvarande stridsflygen inom den norska luftflottiljen förväntas fasas ut inom fyra till fem år.⁶⁸ Dessa inköp av stridsmateriel gjordes möjligt av de militära och säkerhetspolitiska förbindelser Norge hade till andra medlemsstater i NATO.

---

⁶⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 2 oktober 12 oktober, 2 december.

⁶⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 27 mars; Bifoga samtliga NATO-övningar däribland 28 mars, 26 sep,

⁶⁷ 1 april, 18 april, 9 maj

⁶⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 29 januari, 2, 23 mars.

Under 1964 skedde ett tydligt avsteg från de rutinmässiga kvartalsrapporterna om bilaterala och NATO-övningar. Med hänvisning till utlåtande från den norska Försvarsstaben kommer kvartalsrapporterna inte längre överlämnas till svenska attachéer eftersom de var av återkommande natur för varje år och bedöms inte nödvändiga att sammanställa för de svenska attachéerna.⁶⁹ Istället bifogade attachén en rapporterna delvis en sammanställning av sex olika NATO-övningar som planerats för 1965 till 1967.⁷⁰ Gällande de rapporter som berörde NATO-övningar återkom övningen Northern Express i flera rapporter. Denna övning var, enligt bifogade tidningsklipp, en omfattande operativ övning vilket syftade till att pröva snabbinsatsstyrkans stridsvärde Mobile Force i Norge. Rapporterna som sammanfogar övningen och insatsstyrkan kom in till svenska Försvarsstaben sporadiskt under årets gång där attachén understryker att uppgifterna delvis hämtats från öppna källor, skrivelser från svenska försvarsattachén i Köpenhamn, och från en avtackning av stabschefen vid norska Försvarsstaben. Kommentarer från norska representanter för Försvarsmakten antyder att övningen varit lyckad sett till samordningen mellan NATO-ländernas respektive stridskrafter men att insatsstyrkan har begränsat stridsvärde vilket var fokusområdet för dessa rapporter och omfattade inte egna bedömningar för övningens karaktär.⁷¹

Avslutningsvis bestod av övriga relevanta rapporter som berörde norska militära och säkerhetspolitiska samarbeten noterades det ett särskilt flott besök av Sovjetunionen i samband med att befriandet av Finnmark firade 20 år.⁷² Utöver dessa särskilda rapporter stod resterande för olika notiser med tillhörande personuppgifter om nytillsatta försvarsattachéer i Oslo vilket berörde militärattachéer från Sovjetunionen, Storbritannien, Västtyskland och USA.⁷³

---

⁶⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 7 januari.

⁷⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 8 oktober.

⁷¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 3 februari, 2 april, 25 juni, 3 sep, 24 sep, 14 november, 17 december.

⁷² Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 7 september.

⁷³ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 22 april, 16 juni, 7 september, 6 oktober.

4.2.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter

Sammanfattningsvis var rapporterna om norska militära och säkerhetspolitiska samarbeten under åren präglade av ett intresse för norska relationen till NATO på olika nivåer. Rapporterna sträckte sig från export- och importavtal av försvarsmateriel mellan Norge och andra medlemsstater till NATO, då främst Västtyskland och USA. Andra rapporter avsåg att belysa NATO:s långsiktiga ekonomiska planläggning och hur den förenas med Nordkommandot och norsk försvarsplanläggning. De kontinuerliga rapporterna som återkom mellan åren 1962 och 1964 var uppdateringar om verksamma försvarsattachéer i Norge och kvartalsrapporter om vilka militärövningar som avsågs genomföras i Norge och dess samarbetsstater. Dessa berörde både NATO-övningar likväl bilaterala samövningar. Attachéernas rapporter var inte enbart fokuserade på relationen mellan Norge och NATO som stat respektive organisation men även vilken relation, uppfattning och inställning som fanns till NATO inom den norska försvars- och statsapparaten vilket baserades på tolkningar och återberättelser från försvarsattachéerna i rapporterna.

4.3 Norsk Försvarspolitik

4.3.1 Attachérapporteringen 1962

Rapporterna som berörde försvarspolitik och försvarsdebatter under 1962 var extensiva i sitt omfång. Omfattning och debattämne varierade dock under året med mer eller mindre återkommande teman. I två av de undersökta rapporterna belyste attachén två särskilda utredningar som tillsatts i syfte att undersöka förbättringsområden i civilförsvaret som sannolikt kommer ingå i den kommande budgetpropositionen avseende försvarsmateriel i form av bland annat skyddsrum, skydd mot radioaktivt nedfall och folkgasmasker. Den andra rapporten om civilförsvaret tillsattes efter Venstres landsmöte i april som avsåg att synliggöra och effektivisera en tydligare befälsordning inom det norska civil- och lokalförsvaret.⁷⁴ En ytterligare fråga som berördes var kärnvapenfrågan. Frågan tycks ha dykt upp till följd av att den dåvarande FN-generalsekreteraren frågat hur Norge ställde sig till ”kärnvapenfria zoner” vilket den

---

⁷⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 24 februari; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 14 juni.

norska utrikesministern, enligt attachén, bemötte diplomatiskt men negativt. Utrikesministern hävdade att det skulle bli en större obalans om Norge skulle förbinda sig till att vara en kärnvapenfrizon. Attachén kommenterade utlåtandet från utrikesministern i relation till motsatta åsiktslinjer inom det politiska partiet Venstre som var mer positivt inställda till Undénplanen än utrikesministern.⁷⁵

Andra försvarsdebatter följde anklagelser och svar från olika debattinlägg i tidningsartiklar. På förekommen anledning kunde dessa debatter sträcka sig över en längre tidshorisont eftersom bevakningen av debatten skedde i relation till när tidningarna trycktes. Under 1962 var en sådan debatt mellan Norges Handels- og Sjöfartstidende som kritiserat flygvapnets effektivitet då de verksamma jaktflygen inte upprätthåller en tillfredsställande nivå sett till modernitet. Denna kritik bemöttes i ett senare svarsinlägg från flygvapnet som hävdade överdrivenhet i kritiken. Attachén kommenterade detta i rapporten med tillägget att essensen av kritiken ändå var väsentlig trots flygvapnets invändningar.⁷⁶

Andra rapporter hade parlamentariska försvarsdebatter i Stortinget som utgångspunkt. Rapporter från dessa debatter under 1962 bestod sammantaget av reaktioner på förslag till försvarsbudgeten. Under 1962 rapporterades det om parlamentariska reaktioner på försvarsbudgeten där attachén kartlade olika åsiktslinjer som framfördes av partipolitiska representanter i Stortinget, högre officerare inom den norska Försvarsmakten och mediala reaktioner på försvarsbudgeten. De mest omfattande rapporterna drog slutsatser om att vänsterblocket, i generell mening, var emot ett ekonomiskt tillskott i försvarsbudgeten som föreslogs av högerblocket. Representanter för den norska Försvarsmakten var naturligtvis välkomnande till förslaget som debatten grundade sig i. Senare rapporter rörande försvarsbudgeten var anknutna till utredningar som offentliggjort hur resurserna fördelats inom organisationen vilket också väckte

---

⁷⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 1 mars.

⁷⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 5 oktober, 11 oktober, 19 oktober, 3 november.

mediala reaktioner. Uppgifterna om åsiktslinjerna blandade alltså öppna källor i form av tidningsklipp och transkriberade stortingsdebatter.⁷⁷

Bortsett från försvarsdebatter om försvarsbudgeten var det militärpolitiska läget föremål för svensk attachérapportering. Av materialet framgår det att den norska utrikesledningen och militärledningen hade pessimistisk syn på det norska läget till följd av politisk utveckling i Östtyskland vilket inte specificerades närmare.⁷⁸ En annan rapport lyfte kritik som befälhavaren i Nord-Norge förde gentemot norska försvarets effektivitet. Kritiken grundade sig i argumentet att bilden av det eventuella kriget varit felaktig vilket föranlett strategiska felsatsningar som försvagat kustförsvaret. Denna kritik lyfter attachén som relevant i efterhand i en senare sammanställning av försvarsförmågan i Nord-Norge som gjorts efter ett studiebesök.⁷⁹ Rapporteringen inom detta ämne var i egentlig mening inte en debatt men snarare sammanställningar av de övergripande attityderna till det militärpolitiska läget inom den norska utrikes- och militärledningen. Hur anskaffningsprocessen sett ut för dessa sammanställningar framgår inte av rapporternas innehåll men återger, liksom rapporter om försvarsdebatterna, olika partipolitiska och inomorganisatoriska åsiktsläger.

4.3.2 Attachérapporteringen 1963

Likt föregående år bestod rapportering om försvarsdebatten om kritiken mot det norska flygvapnets grad av effektivisering och ledning vilket drivits av norska Handels- og Sjøfartstidende. Attachén belyser återigen att kritiken är rättfärdigad men återger inga konkreta förklaringar om vad som rättfärdigar kritiken.⁸⁰ Det som istället kom att genomsyra de försvarspolitiska attachérapporterna under 1963 var i synnerhet två ämnen: den norska försvarsplanen och försvaret i Nord-Norge. Från rapporteringen tycks den norska försvarsplanen vara ett militärpolitiskt koncept för att beskriva

---

⁷⁷ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 7 juni, 19 oktober, 1 november 14 december 19 december.

⁷⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 27 september 5 oktober.

⁷⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 16 februari, 6 april, 13 april.

⁸⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 1, 2 mars; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 10 oktober.

planerade reformer för riktlinjer inom den norska försvarssektorn avseende utvecklingsområden som exempelvis strategiska målsättningar, resursfördelningar, budgetering, civil och internationell samverkan samt andra övergripande områden som påverkar den centrala förutsättningar försvarsverksamheten.

Försvarsplanen omnämns initialt i en rapport som relaterar till ett planerat besök till USA av en norsk försvarsdelegation bestående av inrikesministern och försvarsministern. Relationen mellan statsbesöket och den norska försvarsplanen var enligt attachén direkt kopplat till amerikanskt försvarsbistånd som Norge mottagit sedan inträdet i NATO. Från rapporten framgår det amerikanska biståndet har motsvarat ”omkring 30 procent av de norska försvarsutgifterna”⁸¹ sedan inträdet i NATO fram till 1962. Försvarsplanen och statsbesöket till USA var därav högst ekonomiskt sammankopplade med varandra vilket försakade mediala reaktioner på en ökad finansiering av det norska försvaret. I rapporterna om de mediala reaktionerna är attachén tydlig med respektive tidnings generella politiska ställning och om de var positivt eller negativt inställda till den rådande försvarspolitik. ⁸² Andra rapporter som anknöt till den norska försvarsplanen var olika bevakningar av försvarsbudgeten för 1964, nedskärningar inom marina flottan och i synnerhet lades stor vikt i rapporterna på det norska förhållningssättet till kärnvapenedrustning i relation till det norska NATO-medlemskapet.⁸³

Samtidigt som försvarsplanen återrapporterades under 1963 omnämndes Nord-Norge som en central aspekt i flera av attachérapporterna. Försvarschefen Folke Johannesen hade enligt rapporterna yttrat åsikter om försvaret i Nord-Norge, också delvis kopplat till försvarsplanen. Försvarschefens utläggning syftade till att belysa sambanden mellan nyttjande av konventionella vapen och dess risker om någon av de stridande parterna innehar kärnvapenkapacitet. Trots detta ansåg försvarschefen att lokala stridsförmåga

---

⁸¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 13 mars.

⁸² Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 27 mars.

⁸³ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 14 januari, 20, 24 juni; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 16 september, 11, 14 oktober.

är fortsatt beroende av konventionella vapen vilket kommer kräva större ekonomiska satsningar. Behoven av konventionella stridsmedel i Nord-Norge satte försvarsattachén i direkt relation till södra Norge som bör efterstålla sig behoven i Nord-Norge eftersom det är en strategiskt viktigare punkt och borde således ha resursföreträde. Utlåtandet från försvarschefen förorsakade rubriker i norska tidningar vilket bifogades i rapporten men inte kommenterades.⁸⁴ Efter de försvarspolitiska rapporterna om konventionella vapen i Nord-Norge skickades en attachérapport till svenska Försvarsstaben som innehöll effektivitets- och framtidsbedömningar om Nord-Norges luftvärnssystem med delvis kommentarer från norska "Forsvarets forskningsinstitut" och egna kommentarer från attachén gällande.⁸⁵

I samband med det norska statsmötet i USA hänvisade försvarsattachén, i de föregående rapporterna, till den höga sannolikheten att den norska delegationen kommer grunda sina argument på Nord-Norges strategiska läge och således höga strategiska betydelse för NATO. Nord-Norge återkom som en militärstrategisk plats i olika kontexter och vilket tolkas, utifrån försvarsattachéns formulering, som vedertagna uppgifter.⁸⁶

4.3.3 Attachérapporteringen 1964

Rapporterna under 1964 följde utvecklingen av den försvarspolitiska debatten om den norska försvarsplanen men i mer begränsad omfattning. Rapporteringen var delvis från olika norska dagstidningar med olika politiska vinklar i relation till försvarsplanens generella riktlinjer, vilket uttrycktes i rapporten och kompletterades med ingående rapporter om den norska försvarsbudgeten likväl transkriberade Stortingsdebatter. Därtill rapporterades det om utlåtanden från norska Stortingets militärkommittés om försvarsplanen ur ett långsiktigt perspektiv. I rapporterna framgår det den sammanställda bedömningen av den utredning som militärkommittén offentliggjort. Bedömningen var att Norge inte hade kapacitet att motstå ett angrepp under längre tid utan är fortsatt existentiellt beroende av NATO:s militära förmåga vid händelse av angrepp. Militärkommittén hade även bedömt att den rådande terrorbalansen bidrar till

---

⁸⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 17 oktober.

⁸⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 14 november.

⁸⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 13 mars.

vissa garantier i relation till risken för ett storkrig. Dessa garantier var dock begränsade till just storkrig och inte kuppmissiga anfall med begränsade mål inom ett begränsat område. Attachén tillägger vissa sammanfattningar av militärkommitténs slutsatser vilket främst kretsade kring de problem och utmaningar som existerar inom den norska försvars- och säkerhetspolitiska verksamheten.⁸⁷

Attachén anser att uppgiftsfördelningen mellan norska Försvarsmakten och NATO var ofullständig. Likväl ansåg attachén att försvarsbudgeten var alltför beroende av den ”internationella utvecklingen” och att regionsstabernas utformning var inkompleta. Slutligen kommenterades det norska flygvapnet som varit föremål i den försvarspolitiska debatten under samtliga år. Attachén menar att det finns bristande underlag för flygvapnets framtida utformning vilket gör situationen svårbedömd samt påverkar möjligheterna att dra slutsatser om de ekonomiska ramarna i försvarsbudgeten för andra försvarsgrenar.⁸⁸ Det norska flygvapnets begränsningar och planerade utformning var ständigt återkommande under 1964 års rapporter vilket också kommenterades av media. Tre rapporter behandlade flygvapnets styrkemålsättning i relation till den norska NATO-politiken eftersom det rådde skiljaktiga meningar om vem Norge eller NATO skulle finansiera spaningen över norskt luftrum. I dessa rapporter redogjorde och kartlade försvarsattachén olika åsiktsläger med tillhörande partipolitisk tillhörighet men kommenterade inte debatten ingående.⁸⁹ De fåtal rapporter som återgav en positiv bild av det norska flygvapnet var tidningsartiklar kopplade till det planerade införskaffandet av mer moderna jakt- och bombflygplan till flygvapnet.⁹⁰

Andra attachérapporter var mer fokuserade på Norge och Nordens strategiska läge. En av de mer omfattande rapporterna behandlade en vetenskaplig artikel av den norska historikern Nils Örvik. Artikeln var inriktad på en undersökning om bedömningen av

---

⁸⁷ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 7, 8 januari, 9 oktober.

⁸⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 8 januari.

⁸⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 17, 20 mars, 26 juni, 3 september, 14 oktober, 12, 23 november.

⁹⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 2 mars, 23 mars, 29 april, 16 juni.

Norges strategiska läge i förhållande till Sovjetunionen och hur det relaterade till försvaret i Nord-Norge. Artikeln avhandlar de reella riskerna för en sovjetisk aggression inom det geografiska området Nordkalotten och att Norge är starkt beroende av allierat understöd vilket krävde en högre närvaro av NATO-styrkor i Nord-Norge. Mot denna bakgrund är det, enligt artikeln, befogat att ompröva den norska basförsvarspolitik.

Kommentarerna från Örvik bemöttes av en sovjetisk journalist i den norska tidningen Arbeiderbladet som hänvisade på de historiska relationerna mellan Norge och Sovjetunionen. Försvarsattachén hade efter denna skriftliga konfrontation varit i kontakt med den norska försvarschefen som privat kommenterat artikeln som sakligt grundad men att högre NATO-närvaro snarare skulle eskalera det säkerhetspolitiska läget än bidra till högre säkerhet.⁹¹ Under 1964 innehöll attachérapporter just vetenskapliga debatter om norsk säkerhetspolitik. I synnerhet behandlades en vetenskaplig artikel med titeln ”*Nordisk Balanse: en studie i nordisk sikkerhetspolitikk*” som enligt attachén lyfte intressanta frågeställningar om nordisk säkerhet. I rapporten uttrycker försvarsattachén att chefen för svenska Försvarsstaben skulle vidarebefordra artikeln till de svenska attachéerna i Köpenhamn, Helsingfors, Moskva och Bonn. Attachén ansåg att artikeln bidrog med nyttiga utmanande perspektiv på försvars- och säkerhetspolitisk stabilitet i Norden.⁹²

4.3.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter

Innehållet för de rapporter som berörde norsk försvarspolitik innehöll främst försvarsrelaterade debatter från Stortinget och debatter från olika tidningsartiklar. Innehållet för dessa debatter karaktäriserades av kritik mot det norska luftförsvaret, försvarsbudgeten och den norska försvarsplanen. Det centrala innehållet av debatterna kompletterades sporadiskt av försvarsattachéerna och ibland innehöll privata kommentarer från statstjänstemän och representanter för den norska Försvarsmakten. Till många av de undersökta artiklarna framgår det kartläggningar av åsikter och argument som lyfts i debatten. Personer vars åsikter och argument kartlades tillhörde i

---

⁹¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 2 mars.

⁹² Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 2, 6 oktober.

regel politiker, statstjänstemän och högre officerare. Sammanfattningsvis återgav dessa rapporter inblick i interna konfliktområden för åsikter om försvarspolitiska frågor som var aktuella i Norge och synliggjorde åsiktsläger för dessa frågor.

4.4 Den norska militärorganisationen och kapacitet

4.4.1 Attachérapporteringen 1962

Majoriteten av de inkomna rapporterna under 1962 bestod av direkta uppdateringar och bedömningar inom den norska försvarssektorn och Försvarsmakten. Särskilda rapporter återkom dock mer regelbundet än andra. En typ av dessa rapporter var bifogade militära tidskrifter med titlarna: ”Infanteri-nytt”, ”Nytt fra ingeniörvåpnet” ”Nytt fra HTK” och ”Truppslagstidskriften”. Dessa artiklar innehöll detaljer och inbördesdiskussioner från olika officerare som diskuterade nyheter inom den norska Försvarsmakten såsom nytt försvarsmateriel, nya regelverk för olika försvarsgrenar och teknisk information om krigsmateriel.⁹³ Dessa rapporter saknade oftast kommentarer från försvarsattachén och framstår mer som uppdateringar eller nyhetsnotiser inom Försvarsmakten som försvarsorganisation vilket den svenska försvarsattachén vidarebefordrade till chefen för den svenska Försvarsstaben. Dessa tidskrifter var också uttryckligen inte av offentlig karaktär utan skickades till den svenska försvarsattachén i enlighet med en särskild utsändningslista.

Andra mer regelbundna rapporter till försvarsstaben berörde personalfrågor inom den norska Försvarsmakten. I början av 1962 inkom ett register på samtliga högre officerares placeringar sett till förband med tillhörande födelseår, året för officersexamen och när vederbörande blev placerad inom respektive befattning. Detta följdes upp under årets gång vid händelse av förändring bland de verksamma officerarna.⁹⁴ Registret uppdaterades löpande i relation till vilka högre officerare, som av olika skäl blivit omplacerade, avskedade eller pensionerade och vars befattning behövde ersättas. Dessa rapporter innehöll, likt uppdateringarna om verksamma försvarsattachéer i Norge, personlig information såsom födelseår, födelseort,

---

⁹³ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 3, 12 januari; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 14 juni, 17 december.

⁹⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 13 januari.

professionell bakgrund och vad den nya tjänsten omfattar. Dessa uppdateringar saknade oftast betydande kommentarer från försvarsattachén men var ständigt återkommande under årets gång.⁹⁵

Rapporteringen var dock inte begränsad till personaluppdateringar bland högre officerare och diskussioner från olika tidskrifter. Försvaret av Nord-Norge var en intressepunkt för den svenska försvarsstaben. I ett relativt tidigt skede under 1962 återrapporterade försvarsattachén om ett studiebesök i Nord-Norge där försvarsproblemen i regionen avhandlades. Här återrapporterade den svenska attachén om nivåerna av beredskap, samband, fältarbeten, krigsplanläggning, utbildningsläge och befälsförhållanden. Rapporten är extensiv och sammanfattas av bedömningen att försvarsanordningarna i Nord-Norge behöver förstärkas för att möta behoven.⁹⁶ Försvarsförmågan i Nord-Norge avhandlades i en ytterligare rapport senare under året med korta sammanfattningar om försvarskapaciteten i Nord-Norge. Här inkluderades detaljerade uppgifter om samtliga försvarsgrenarna. Detaljer om tillgänglig försvarsmateriel, förbandsfunktion och logistiska möjligheter framgår dock sparsamt kommenterade och mer redogjorda för.⁹⁷

Slutligen bestod de försvarsorganisatoriska rapporterna av strategiska och operativa förutsättningar för den norska Försvarsmakten, vilket presenterades både kvantitativt och kvalitativt, med detaljrik information om det norska flygvapnet och marinförsvaret. Rapporter om flygvapnet och dess beredskap innehöll avrundade tal om antalet stationerade soldater och officerare förenat med funktionsuppgifter för respektive gren inom flygvapnet vid händelse av krig.⁹⁸ Rapporter om det norska marinförsvaret innehöll däremot uppgifter om den sjösatta flottan och vart respektive sjöstridsfartyg

---

⁹⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 4, 30 maj; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 14, 18 juni, 20, 21, 22 augusti, 4, 25 september, 21 november

⁹⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 6 april.

⁹⁷ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 13, 20 september.

⁹⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 20 september.

var stationerat och innehöll inga bedömningar från försvarsattachén. Med dessa uppgifter bifogades information om beredskapsläget för de stationerade fartygen.⁹⁹

4.4.2 Attachérapporteringen 1963

Attachérapporterna under 1963 bar på likheter från föregående år. På samma vis som föregående år skickades en placeringslista på samtliga högre officerare i Norge i det inledande stadiet av 1963 genom en registerliknande bilaga. Registret var av naturliga skäl uppdaterad med de personförändringar som gjordes inom den norska officerskåren från 1962.¹⁰⁰ På samma sätt uppdaterades denna lista kontinuerligt under 1963, likt nyhetsnotiser, med tillhörande personuppgifter specificerade i varje rapport.¹⁰¹ Andra likheter som den svenska attachén rapporterade rutinmässigt var om olika officerstidskrifter rörande teknisk försvarsmateriel som telegrafutrustning och radar samt krigsuppsättningsplaner för infanteribataljoner och pansarförband med tillhörande bilagor.¹⁰² Intresset för tekniskt krigsmateriel återkom dock vid enstaka tillfällen under årets gång. En rapport innehöll en bilaga som kartlade samtliga fältradiostationer som nyttjades av norska armén som var frekvensmodulerade. En ytterligare rapport informerade om att norska ”Totaltforvarets Forskningsinstitut” beställt databehandlingsmaskiner.¹⁰³

Likt föregående år genomfördes studiebesök av försvarsattachén. Dessa studiebesök var av undersökande karaktär där den svenska försvarsattachén återgav att målet för studiebesöket var att undersöka förrådsställningar och mobiliseringsförråd. Från detta studiebesök återgav attachén geografiska platser av olika mobiliseringsförråd i Norge som bedömts särskilt viktiga av den norska Försvarsmakten. Tillsammans med denna rapport bifogades en bilaga med programpunkter för studiebesöket vilket förenades

---

⁹⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962, inkomna till Försvarsstaben: 13 september.

¹⁰⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 4 januari.

¹⁰¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 9 januari, 22 februari, 25 mars, 7 oktober.

¹⁰² Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 4 jan, 14 februari; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 29 augusti, 5 november.

¹⁰³ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 4 jan 11 mars.

med egna kommentarer från attachén. Dessa kommentarer berörde främst förrådets tillgänglighet vid händelse av krigsutbrott eller angrepp och hur de ska nyttjas av norska ”snabbataljoner” vid ett inledande skede av en konflikt. Här rapporterade attachén om hur långt ifrån de tjänstgörande soldaterna bodde från olika förråd och hur det påverkar beredskapsnivån.¹⁰⁴ En annan ytterligare rapport var en annan särskild redogörelse för den svenska försvarsattachéns deltagande i militärövningen ”Cold Winter” tillsammans med bland annat amerikanska och finska försvarsattachéer. Varken syftet eller detaljer kring övningen framgår däremot i rapporten.¹⁰⁵

Andra rapporter som i olika mån anknyts till den norska militärorganisationen och dess kapacitet behandlade flertalet områden såsom utbildning, beredskap och krigsplanläggning. Gällande krigsplanläggningen skickade den svenska försvarsattachén över utrustningsplanen för disponeringen av krigsmateriel inom den norska armén med tillhörande personalantal och antalet verksamma officerare.¹⁰⁶ För beredskapen inkom en rapport som innehöll en bilaga om det bedömda beredskapsläget för marinen under 1962.¹⁰⁷ En annan rapport behandlade utbildning av 3000 värnpliktiga från glesbygden som en del av en satsning på lokalförsvaret. Målet med denna utbildningsplan var att effektivisera och specialisera försvaret av radiostationer och flygplatser genom att utbilda värnpliktiga som var lokalt bosatta inom närområdet för försvarsobjekten.¹⁰⁸ Det förekom något fler rapporter som också behandlade utbildningsprogram som belyste en ny utbildningsplan som skulle integreras inom den norska Försvarsmakten som eventuellt kan påverka den stående armébrigaden, Brigade Sør, i södra Norge negativt. Den nya utbildningsplanen som planeras träda kraft 1964 men den svenska försvarsattachén uttrycker sig skeptisk till Brigade Sørs framtid med

---

¹⁰⁴ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 14 november.

¹⁰⁵ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 11 mars.

¹⁰⁶ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 26 september.

¹⁰⁷ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 14 januari.

¹⁰⁸ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 8, 15 november.

den nya utbildningsplanen men ger ingen konkret förklaring annat än att det vore ekonomiskt ofördelaktigt att upplösa brigaden.¹⁰⁹

Slutligen återfanns två rapporter inom temat som syftade till att belysa det norska totalförsvarets ledningsförhållanden och totalförsvarets regionala ledning. I en rapport framgick en organisationstavla över Totalförsvaret vid händelse av krig och ingår relativt detaljerat om hur olika staber ska förhålla sig till varandras ansvarsområden vid händelse av krig. Den andra rapporten belyste hur ledningsförhållanden förändras om Norge utsätts för ett militärt angrepp. Attachén lägger vikt vid att organen som ansvarar för förberedelser inför ett eventuellt krig byts ut och tillsätts av särskilda ”landsledare” som ansvarar för koordinering och övervaka den civila delen av totalförsvaret.¹¹⁰

4.4.3 Attachérapporteringen 1964

Under det sista undersökta året var attachérapporteringen i mångt och mycket lika från föregående år sett till de rutinbaserade rapporterna om personalförändringar inom den norska Försvarsmakten och officerstidskrifter.¹¹¹ Däremot var det endast en officerstidskrift som bifogades under hela 1964 och behandlade norsk operativ mentalitet men några detaljer om innebörd eller betydelse kommenterades inte av attachén.¹¹² Rapporterna var inte heller helt olika sett till övergripande teman från tidigare år där flertal rapporter var inriktade på just krigsplanläggning, fältövningar, infrastruktur, demografi och ledningssystem inom norska försvarsstaben.

Sett till krigsplanläggning var en särskild rapport inriktad på civilförsvaret i Norge. Den anknöt till ett föredrag som hölls inför ”Trondheim Befalsforening” där civilförsvarschefen, enligt rapporten, redogjorde för Norges förutsättningar att skydda civilbefolkningen. Slutsatsen med föredraget var att det rädde brist på skyddsrum på

---

¹⁰⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 25 november, 3 december.

¹¹⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 10 januari; Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963, inkomna till Försvarsstaben: 12 september, 19 september.

¹¹¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 10 jan, 27 april, 16 juni.

¹¹² Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 10 feb.

landsbygden och att inga bestämmelser om utflyttningar ska göras innan krig.¹¹³ Andra rapporter behandlade i synnerhet resursförhållanden och en var inriktad på relationen mellan Syd-Norge och Nord-Norge där regeringen föreslagit att införa tydligare rutiner för allokering av resurser från södra till norra Norge. Attachén anser att detta gjorts möjligt och kan genomföras relativt friktionsfritt eftersom det gjorts utbyggnationer av militära flygplatser, basförhållanden och landningsbanor i Nord-Norge.¹¹⁴ Slutligen återfanns flera rapporter rörande luftvärnsartilleri och kustartilleri. Vapentekniska detaljer framgår tillsammans med artillerianordningarnas egenskaper såsom plats, bruksgrad och ammunitionstyp. Sett till luftartilleriet rapporterades det främst om hur det gjorts nedskärningar inom det vapenslaget och dess inpassning inom det norska flygvapnet förenat med sammanställningar av flygvapnets rådande militära resurser.¹¹⁵

Sett till fältövningar återkopplade en rapport till övningen ”Cold Winter” som attachén deltog i men som då saknade betydande information från 1963. Nu bifogades generella övningsbestämmelser för övningen och kartor till den svenska Förvarsstaben där attachén sammanfattar övningen som relativt lyckad trots svåra miljö och väderleksförhållanden som begränsade förbandens manöverfrihet. Trots detta ansåg attachén att de friktionsfyllda omständigheterna inte påverkade moralen negativt.¹¹⁶ Två andra rapporter anknöt till den tidigare nämnda övningen ”Northern Express” där attachén återrapporterade om de huvudsakliga utmaningarna som syftade till att pröva NATO:s ”Mobile Force” i Nord-Norge där attachén återgav bedömningar hur utomnordiska truppdrag samverkade med norska i nordisk terrängförhållanden.¹¹⁷ Utöver detta rapporterade den svenska attachén om en planerad nationell repetitionsövning som avses inbegripa en omfattande del av den norska Förvarsmakten under 1965 tillsammans.¹¹⁸

---

¹¹³ Krigsarkivet (KrA), Förvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Förvarsstaben: 17 mars.

¹¹⁴ Krigsarkivet (KrA), Förvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Förvarsstaben: 3 september.

¹¹⁵ Krigsarkivet (KrA), Förvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Förvarsstaben: 27 augusti.

¹¹⁶ Krigsarkivet (KrA), Förvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Förvarsstaben: 17 mars.

¹¹⁷ Krigsarkivet (KrA), Förvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Förvarsstaben: 3 september, 24 september.

¹¹⁸ Krigsarkivet (KrA), Förvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Förvarsstaben: 17 september.

Ett avstickande tema från de tidigare årens rapporter var de rapporter som beskrev de infrastrukturella vägnätet i Norge och särskilt i Nord-Norge till svenska Försvarsstaben. Detta gjordes, enligt attachén, i ljuset av de planerade investeringar som den norska staten avser att införliva i vägnätssatsningarna. Attachén förmedlar att målet med investeringarna är att göra vägnätet i Nord-Norge körbart året om och att minska färjförbindelser genom brobyggande och således effektivisera mobiliseringsförutsättningar för den norska Försvarsmakten och NATO-trupper.¹¹⁹ Sett till demografi och militärkapacitet skickade försvarsattachén in en extensiv rapport med tillhörande bilaga av norska myndigheten ”Statistiska sentralbyrån” där preliminär statistik om den norska befolkningens mängden i Nord-Norge. Attachén har relaterat denna information till de dåvarande stridskrafterna i Nord-Norge. Attachén ansåg att försvarsmöjligheterna i Nord-Norge ”karaktäriseras som en omöjlig uppgift, som dock måste lösas”.¹²⁰

Avslutningsvis rapporterade försvarsattachén om upplägget för norska Överbefälhavarens stab under fred och krig avhandlades kort och vid ett enda tillfälle under 1964. Här förtydligar försvarsattachén strukturen för staben och att officerare från samtliga försvarsgrenar är integrerad i stabsledningen. Attachén skriver uttryckligen att relationen mellan Överbefälhavaren och staben liknar svenska stabsförhållanden.¹²¹

4.4.4 Sammanfattande redogörelse för 1962–1964 års rapporter

Utifrån de rapporter som undersökts som behandlade den norska militärorganisationen och dess kapacitet var omfattande i sitt omfång. Ingående personaluppdateringar återkom kontinuerligt under samtliga undersökta år och sammanställdes i register som uppdaterades löpande under årens gång med högre officerare. Det förekom rapporter om interna ledningssystem inom och mellan de norska försvarsgrenarna och detaljerade redogörelser för planerade utbildningsprogram och sammanställningar av krigsmateriel

---

¹¹⁹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 31 augusti, 1 september.

¹²⁰ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 3 september.

¹²¹ Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen, Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964, inkomna till Försvarsstaben: 25 juni, 3 september.

inom kustartilleriet, den marina flottan och flygvapnet samt förändringar i civilförsvaret. Särskilda rapporter var inriktade på specifika infrastrukturella frågor såsom vägnätet i Nord-Norge. Vanligt förekommande var att försvarsattachéerna kommenterade och relaterade underrättelserapporternas innehåll till just försvarsförmåga och krigsplanläggning. Även andra intressen återspeglades i rapporterna såsom fältövningar och studiebesök som försvarsattachéerna genomförde. Sådana rapporter präglades av egna bedömningar från försvarsattachéerna men också åsikter från högre officerare och förekom relativt frekvent.

5. Resultatdiskussion

Den grundläggande och övergripande frågeställningen var: *Vilka svenska säkerhetsintressen kan utrönas från försvarsattachéernas underrättelserapporter i Norge från 1962 till 1964?* Genom relevant kategorisering och redogörelser för underrättelserapporternas sakinhåll har svenska säkerhetsintressen exponerats och synliggjort nyckelinsikter i svenska säkerhetsintressen i Norge. Den främsta upptäckten som undersökningen resulterat i har varit i synliggörandet av den svenska underrättelseinhämtnings komplexitet och breda omfattning. Den innehöll information om norsk försvarsförmåga sett till försvars- och säkerhetsorientering som grundläggande förutsättningar för den norska försvarsförmågan. Detta intresseområde var kontinuerligt över samtliga undersökta år vilket rapporterna nyanserade med rapporter om hur försvars- och säkerhetsfrågor uppfattades i Norge.

Med detta framgår det från rapporteringen att fåtal rapporter relativiserar underrättelserna i Norge till Sverige och svenska säkerhetssträvanden. Detta kan tolkas utifrån tolkning av teorin om regionala säkerhetskomplex som anser att det knappast finns anledning att särskilja på staternas interna säkerhetsproblem. Eftersom de ingår i ett regionalt säkerhetskomplex och är likvärdigt beroende av varandras säkerhetsproblem behöver svenska säkerhetsintressen inte nödvändigtvis relativiseras explicit i rapporterna. Rapporterna lyfte alltså inte fram ordagranna säkerhetsintressen i relation till de norska men att inriktningen och omfattningen av underrättelserna istället tyder på de svenska säkerhetsintressena. Från det teoretiska perspektivet kan man argumentera för att underrättelseinhämtnings inriktning och omfattning var

nödvändig för Försvarsstaben för att tillgodose nationella och regionala säkerhetssträvanden för Sverige eftersom de ingår i ett regionalt säkerhetskomplex.

Underrättelsernas inriktning har således bidragit till nyckelinsikter som belyser svenska säkerhetsintressen som exempelvis de rapporter som behandlar NATO. Naturligtvis var dessa rapporter anknutna till Norge i olika kapaciteter men gav ytterligare insikter om NATO som organisation. Dessa insikter behandlade delvis organisationsförändringar i NATO:s nordsektor men i synnerhet NATO:s militära kapaciteter under nordiska miljö och väderleksförhållande i samband med exempelvis övningen ”Northern Express”. Denna typ av underrättelse behöver nödvändigtvis inte vara kopplad till att man från svenskt håll var rädd för en invasion NATO men snarare kan tillföra insikter om NATO-insatsgruppens stridsvärde vid händelse av krig i norra Norden. Underrättelserna som berörde Norges NATO-medlemskap möjliggjorde för Sverige att få inblick inom interna angelägenheter i NATO som försvarsorganisation. I ljuset av tidigare forskning var ett säkerhetssträvande i händelse av krig, ville Sverige hamna innanför västblockets sida snarare än tvärtom. Norge kan således ha agerat som inkörsport för insikter om interna processer i NATO vilket kan tänkas ha producerat goda insikter för relevant beslutsfattande i relation till svenska säkerhetssträvanden i händelse av krig. Sett till geostrategiska intressepunkter var Nord-Norge onekligen vanligt förekommande. Detta delvis i relation till olika nationella och internationella fältövningar men också som försvarspunkt i händelse av ett eventuellt isolerat angrepp från Sovjetunionen. Likt underrättelserna om Norge kan en föreställa att rapporterna om de ekonomiska och militära satsningarna i Nord-Norge gav god insyn i geostrategiska övervägningar i Norge som möjliggörare för ett motståndskraftigare försvar som kan påverka militärstrategiska förutsättningar.

Ytterligare nyckelinsikter var det genomgående temat för samtliga undersökta år att ständigt bevaka föränderliga försvars- och säkerhetspolitiska processer samt hur de tolkades av tidningar, politiker, tjänstemän och militära representanter. Uppfattningar från dessa personer förekom kontinuerligt i rapporteringen av offentliga uppgifter. Dessa rapporter behandlade som nämnts ovan offentlig information i samband med exempelvis försvarspolitiska debatter, olika politikernas ståndpunkter i dessa debatter och andra offentliga försvarsorienterade uppgifter såsom försvarsbudgeten och

försvarsplanen. Med perspektiv från teorin om regionala säkerhetskomplex kan man konstatera att säkerhet ska betraktas som ett subjektivt fenomen och varierar från fall till fall. Att försvarsattachéerna i dessa rapporter systematiskt belyste uppfattningar kan ha en betydelsefull funktion som underlag för tolkning av allmänna känslor och perspektiv hos den norska befolkningen inom exempelvis försvarsfrågor och säkerhetspolitik. Detta kan också vara av betydelse för förmågan att avgöra generella uppfattningar om säkerhet och hot i Norge. Likväl rapporterade de svenska attachéerna om allmänna diskussioner om den interna utvecklingen inom den norska Försvarsmakten genom olika officerstidskrifter för att vidare nyansera den norska mentaliteten i relation till norsk försvarsförmåga. Således inkluderas även åsikter direkt inom den norska Försvarsmakten vilket kan vara, om inte mer, värdefullt i processer att avgöra norska säkerhetsuppfattningar. Utomstående nyckelinsikter från de svenska attachérapporterna var kartläggningen av norska högre officerare under de undersökta åren och de kontinuerliga uppdateringarna om verksamma internationella försvarsattachéer i Oslo. Till vilket kan uppfattas som ett djupgående insyn inom den norska försvarsorganisationen, respektive närvarande diplomatiska representanter från utomstående nationer.

Mot denna tolkning och de undersökta kategorierna kan en hävda att samtliga rapporter behandlade underrättelser som hade direkta kopplingar till den regionala säkerheten. Sverige var beroende av de dolda bilaterala relationerna till de nordiska länderna för att upprätthålla den regionala säkerheten vilket påvisas i underrättelserapporternas inriktning likväl i linje med den tidigare forskningen. Från ett svenskt säkerhetsperspektiv tolkas ett starkt behov av underrättelseinhämtning av norska förutsättningarna sett till försvarsförmåga, infrastruktur, energitillgångar, finansiella resurser, Norges internationella förbindelser med NATO, förvaltningsmässiga prioriteringar, politiska åsikter och officiella ståndpunkter inom inrikes- och utrikesfrågor. Enligt den klassiska tolkningen av regionala säkerhetskomplex har denna underrättelse anskaffats av anledning att de är nödvändiga för utformningen av landets egna säkerhetssträvanden då Sverige och Norge är beroende av varandras interna säkerhetsproblem. Hur denna information nyttjades som underlag för beslutsfattande var något som inte framgick i rapporterna vilket gör det problematiskt att fullständigt härleda teorins applicerbarhet på säkerhetspolitiska beslutsfattandeprocesser.

Utifrån informationen som har presenterats i den här uppsatsen kan man argumentera för att Sverige hade tämligen goda förutsättningar att förutspå norskt beslutsfattande och eventuella säkerhetsproblem som kan påverka den nationella och regionala säkerheten. Den synliggör även komplexiteten som tillkommer inom underrättelseverksamheter. Bevakningar av olika försvarspolitiska konflikter mellan myndigheter och institutioner och systematiska kartläggningar av åsikter inom statliga, civila och militära nivåer skapar ett brett underlag för underrättelseanalys men kan inte garantera felfria bedömningar om framtiden. Syftet med undersökningen var att skänka nyanserade perspektiv på svenska säkerhetsintressen i Norge under Kalla kriget. Slutsatsen med undersökningen är att Sverige hade djupgående tillgång till kritisk information om den norska staten, NATO, norsk försvarsförmåga och politiska åsikter i Norge. Utifrån tolkningen av teorin är samtliga exempel på intresseområden som kan härledas till säkerhetsdimensioner för en stats uppfattning om vad som utgör kan utgöra upplevda hot och säkerhet inom det regionala säkerhetskomplexet.

6. Avslutning

6.1 Slutanalys

Den empiriska undersökningen har redovisat och analyserat de svenska underrättelserapporterna från två tjänstgörande försvarsattachéer i Oslo från 1962 till 1964 som onekligen varit extensiva i sitt omfång. Från perspektiv och tolkningar av teorin om regionala säkerhetskomplex, har det analytiska ramverket visat sig fruktbart i att framställa det omfattande källmaterialet begripligt och överskådligt i relation till den övergripande frågeställningen om vilka säkerhetsintressen Sverige hade i Norge. Studien visar också det breda informationsbehov Sverige hade i Norge. Denna studie tolkar och instämmer därför med diskussionen från tidigare forskning att de svenska bilaterala relationerna till de nordiska grannstaterna, i detta fall Norge, bedömdes som värdefulla för svenska säkerhetsintressen eftersom de båda uppfattas ingå i ett regionalt säkerhetskomplex utifrån det bearbetade källmaterialet.

Tidigare forskning om svensk säkerhetspolitik under Kalla kriget har, som tidigare nämnt, varit fokuserad på den svenska säkerhetspolitiska balansgången mellan offentlig alliansfrihet och dolda försvarssamarbeten. Svenska säkerhetspolitiska beslut har varit

avhängiga den paradoxala ambitionen från Sverige att vara en stabil buffertzona mellan supermakterna parallellt med viljan att hamna på västblockets sida om kriget skulle bryta ut. Forskning om underrättelsestudier är en förhållandevis liten disciplin inom säkerhetsstudier och i synnerhet från svenska perspektiv. Forskningen som sammanfogar dessa forskningsområden är begränsad och består främst av Kent Zetterberg, Magnus Petersson, Wilhelm Agrell och Olof Kronvall. Trots de gedigna arbeten samtliga forskare bidragit med har forskningsluckan kvarstått om svenska säkerhetsintressen med grannlandet Norge och hur de uttrycktes i försvarsattachéernas underrättelserapportering. Av naturliga skäl var det detta som föranledde valet av forskningsproblemet och även källmaterialet.

Den kvalitativa textanalysen, med implementering av det teoretiska ramverket som analytiskt och metodologiskt verktyg, visade uppenbara styrkor och svagheter i förhållande till källmaterialet. Styrkorna var synliggörandet av svenska säkerhetsintressen utifrån nyanserade säkerhetsdimensioner som hämtats från teorin om regionala säkerhetskomplex vilket kan bidra till mer nyanserade perspektiv på svensk säkerhetspolitik och underrättelseverksamhet under Kalla kriget. Metodvalets och teorins begränsningar var säkerhetsdimensionerna som den tematiska kategoriseringen som bestämde urvalet av underrättelserapporter som analyserades. Trots att den tematiska relevansen i relation till den övergripande frågeställningen finns det utrymme att andra relevanta underrättelserapporter sällats bort eftersom de inte bedömts relevanta utefter tematiseringen. Likvärdigt är det problem som lyfts i den källkritiska diskussionen om att tillskriva vems säkerhetsintressen som underrättelserapporterna tillgodosåg. Eftersom underrättelsestudier ofta behandlar ett tidigare säkerhetsklassat källmaterial, finns det inneboende problematik att säkerställa uppsåtet bakom underrättelsen och beställaren av underrättelserna.

6.2 Förslag till framtida forskning

Studien har bidragit till ökade perspektiv på tolkningar av svenska säkerhetsintressen under Kalla kriget. Däremot ligger det i sakens natur att det är svårt att avgöra beställaren av dessa underrättelseinhämtningen och underrättelsernas inriktning. Därför är det problematiskt att dra generella slutsatser om vem eller vad som uppfattade att Sverige och Norge ingick i ett regionalt säkerhetskomplex. Dock är det viktigt att

poängtera att syftet med denna uppsats var att undersöka svenska säkerhetsintressen i Norge utifrån attachérapporterna vilket studien tillfredsställer och dessutom bidrar till ökad nyans på forskning med underrättelserapporter som historievetenskapligt källmaterial. Därmed hade det varit av intresse med fler studier som behandlar underrättelserapporter från försvarsattachéer under Kalla kriget. Detta skulle komplettera flertal forskningsfält och inte minst denna studie i hur svenska säkerhetsintressen kan utrönas från underrättelserapporter under den tid som Sverige fortfarande var alliansfritt.

7. Käll- och litteraturförteckning

Otryckt material

Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen,
Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 1, 1962.

Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen,
Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 2, 1962.

Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen,
Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 3, 1963.

Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen,
Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 4, 1963.

Krigsarkivet (KrA), Försvarsstabens arkiv, Underrättelseavdelningen,
Militärattachérapporter Oslo, Serie E 1:12, Inkomna skrivelser, Vol. 5, 1964.

Litteratur

Agrell, Wilhelm. *Fred och fruktan: Sveriges säkerhetspolitiska historia 1918–2000*,
Historisk Media, Lund, 2000.

Agrell, Wilhelm. *Den stora lögnen: ett säkerhetspolitiskt dubbelspel i alltför många
akter*, Ordfronts förlag, Stockholm, 1991.

Agrell, Wilhelm. *Underrättelseanalysen metoder och problem: medan klockan tickar*,
Gleerup, Malmö, 2019.

Berglund, Louise & Ney, Agneta. *Historikerns hantverk. Om historieskrivning, teori
och metod*. Lund: Studentlitteratur AB, 2015.

Eriksen, Knut, Pharo, Helge, *Kald krig og internasjonalisering 1949–1965*,
Universitetsforlaget, Oslo, Femte bandet, 1997.

Eriksson, Fredrik. "Coping with a New Security Situation: Swedish Military Attachés in the Baltic 1919–1939". i *Baltic Security and Defence Review*. Baltic Defence College, 2013, Vol. 15, nr: 2.

Jönsson, Christer, Diplomati och underrättelsetjänst i *Statsvetenskaplig tidskrift* Fahlbeckska stiftelsen, 2020, vol. 122, nr: 3.

Kronvall, Olof & Petersson, Magnus. "Svensk säkerhetspolitik i supermakternas skugga 1945–1991", Santérus, Stockholm, 2024.

Omand, David. *Securing the State*, Hurst, London, 2010.

Petersson, Magnus. "Brödrafolkens väl": svensk-norska säkerhetspolitiska relationer 1949–1969, Santérus, Stockholm, 2003.

Buzan, Barry., Wæver, Ole, de Wilde, Jaap. *Security – A New Framework For Analysis*, Boulder, Colorado, 1998.

Sjöberg, Maria. Textanalys, i Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.) *Metod – Guide för Historiska Studier*, Studentlitteratur, Lund, 2021.

Zetterberg, Kent. Det strategiska samspelet, i Wedin, Lars, Åselius, Gunnar (red.). *Mellan byråkrati och krigskonst*, Försvarshögskolan, Stockholm, 1999.